

ציון

העורכים: שמואל פיינר, יונתן פרייס, מרים פרנקל

מזכיר המערכת: יחזקאל חובב

שנה צ • ד • תשפ"ה

רבעון לחקר תולדות ישראל
החברה ההיסטורית הישראלית • ירושלים
יוצא לאור באמצעות מרכז זלמן שזר

התוכן

פתח דבר	419
שירה פריד: הגיבורים החדשים: ההיסטוריוגרפיה החרדית על מאבקם של מייסדי עקרון בהיתר המכירה	421
אנה הולצר-קוואלקו: הצלה ערב חורבן: מפוגרום ליל הבדולח לארכיון הכללי לתולדות ישראל, 1947-1938	445
דרק יונתן פנסלר: מלחמת 1948: מן המקומי אל הגלובלי	481
אמיר גולדשטיין וערן פונדיאנו רובין: גח"ל לנוכח המיתון: צמיחתה של מפלגה מתווכת	513
ספרים ודברי ביקורת	
אשר סלה: החיד"א בראי חיבוריו (עודד כהן, סבב הולך הרוח: מרחבים תרבותיים בעולמו של החיד"א)	549
ענת קדרון: צפת כקהילה מתחדשת (רבקה אמבון, בני ארץ ישראל: דברי ימי הרב שמואל הלר מצפת)	556
לאה בורנשטיין-מקובצקי: דרשה בלאדינו ברוח לאומית ומשכילית (בכרם ההשכלה: הדרשה 'כרמי' מאת ברוך מטרנני [1881], מהדורת תמיר קרקסון)	562
אלי לדרהנדלר: תרבות נעורים והאינטליגנציה היהודית ברוסיה (אלכס ולדמן, הגימנוסטים: חינוך, אקטיביזם ומקורות האינטליגנציה היהודית באימפריה הרוסית)	570
רוני כהן: יידיש בישראל (אסתר רוז'נסקי, אהובה ודחוויה: סיפורה של היידיש במדינת ישראל)	573
עמנואל אטקס: האם הדמיון באתגרים יוביל לשיתוף פעולה בין יהודים למוסלמים בארצות הברית? (Samuel Heilman and Mucahit Bilici, <i>Following Similar Paths: What American Jews and Muslims Can Learn From One Another</i>)	579
מספרות המחקר	584
תקצירים באנגלית	XXV

מלחמת 1948: מן המקומי אל הגלובלי

מאת דרק יונתן פנסלר

ב-7 ביוני 1948 היה הסופר והעיתונאי ארתור קסלר (Koestler) בתל אביב. הוא דיווח ל-"Manchester Guardian" והכין חומרים לספרו *Promise and Fulfillment*. באותו יום כתב ביומנו כך:

זאת ללא ספק המלחמה המזוהה ביותר שהעידן המודרני חזה בה. קולם הקטן של מנהיגי המדינה הננסית הזאת טובע בהד העולמי; העובדות חסרות הערך שנקבעות כאן מטילות צללים ענקיים; הקלישאות של הדיווחים מן החזית גדושות באסוציאציות היסטוריות. בצד האחד הג'יהאד הקדוש ולילות ערב; בצד האחר התנ"ך והמכבים. כל גבעה ועמק שהסֵטנים רועמים בהם חזו בשמש עומדת דום בימי יהושע או בנס שחולל ישוע; הארכיטיפ בלע את המציאות.¹

הפרוזה הססגונית של קסלר קלטה את תמצית הלהט שהביאו הנוצרים, המוסלמים והיהודים – ארבעים אחוזים בקירוב מאוכלוסיית העולם – לשאלת פלשתינה בשנים הראשונות שלאחר מלחמת העולם השנייה. שורשיו של אותו להט היו בני מאות שנים, ואולי אלפים, אבל המאבק על פלשתינה משך גם את תשומת ליבן של מדינות כמו הודו וסין, ששכנו מחוץ לתחומי הציוויליזציה האברהמית. תחילתה של המלחמה הקרה ושל הדה־קולוניזציה הפכה את שאלת פלשתינה לגלובלית, והתגובות לשאלה הזאת התפלגו לפי קווים לאומיים ושיקפו אינטרסים של מדינות יותר מאשר רגישות דתית. המאמר הנוכחי מעמיד את המאבק הדיפלומטי והצבאי על פלשתינה/ישראל בין השנים 1947–1949 בהקשר גלובלי. פעולה זו מבזרת את המלחמה וממרכזה אותה מחדש. מצד אחד, פלשתינה הייתה מופע־צד מינורי בראשית המלחמה הקרה. גודל המשבר החוויר בהשוואה למשברים אחרים בעת ההיא, כגון חלוקתה של תת־היבשת ההודית, מלחמת האזרחים בסין וניצני היריבות בין ארצות הברית לברית המועצות על מרכז אירופה. מצד אחר, מלחמת 1948 הכתה את המזרח התיכון בטראומה וחוללה בו שינויים, ועבור

* המאמר תורגם מאנגלית בידי דורון מגן. להלן קיצורים לארכיונים המשמשים במאמר: א"מ – ארכיון מדינת ישראל; אצ"מ – הארכיון הציוני המרכזי; BLIO – British Library, India Office; Papers; NAC – National Archives of Canada, Ottawa; NNA – National Archives of the Netherlands; NA UK FO – National Archive of the United Kingdom, Foreign Office

1 Arthur Koestler, *Promise and Fulfillment: Palestine, 1917–1949*, New York 1949

העולם החדש הבלתי מזודה הייתה מצוקתם של הפלסטינים לסמל של המאבק הגלובלי בין הקולוניאליסטים למקוללים עלי אדמות.

שורשי הפיכתה של פלשתינה למוקד עניין בין-לאומי נעוצים בחשיבותה הדתית של ארץ ישראל לנוצרים ולמוסלמים ברחבי העולם. במרוצת המאה התשע עשרה הייתה הארץ למוקד תחרות בין המעצמות; מוסדות נוצריים, קונסוליות ובעלי אזרחות אירופית שזכו להגנה בשיטת הקפיטולציות שירתו את האינטרסים הפוליטיים והכלכליים של אירופה. לאחר מלחמת העולם הראשונה הייתה פלשתינה נתונה לשתי צורות מתחרות של פְּנאום. הראשונה הייתה מנדט מטעם חבר הלאומים בשליטת בריטניה, שניצלה אישור בין-לאומי כדי להצדיק שלטון קולוניאלי, אם כי בשם חדש. רוב המדינות החברות בוועדת המנדטים הקבועה של חבר הלאומים (Permanent Mandates Commission [PMC]) ייצגו כוחות קולוניאליים אירופיים, והן נתנו עדיפות למטרה הציונית כאשר באו לפניהן פניות מפי ערביי הארץ או מטעמם.²

השנייה, חיזוק הרשתות הבין-לאומיות התומכות הן בציונים הן בתושבי הארץ הערבים בתקופה שבין שתי מלחמות העולם. בשעה שקהילות של ערבים פלסטינים באירופה ובמערב דרשו שארצם תהיה למדינה, כונן המופתי של ירושלים, חג' אמין אל-חוסייני, קשרים עם תנועת הח'ליפות בהודו. ב-1931 הוא כינס עם המנהיג ההודי המוסלמי שווכת עלי (Shawkat Ali) ועידה אסלאמית עולמית בירושלים והיא חיזקה את תפיסת פלסטין לא רק כעניין פאן-ערבי אלא גם כעניין פאן-אסלאמי.³

העברתה של סוגיית פלשתינה מבריטניה לאו"ם בפברואר 1947 סימנה שלב נוסף בגלובליזציה של הסוגיה. השוויון הווסטפלי בין מדינות חבר הלאומים, שהעניק לכל מדינה קול אחד בהצבעה בלא קשר לגודלה, נשמר גם באו"ם, וההגדלה ההדרגתית של שורותיו בעקבות תהליכי הדה-קולוניזציה הבטיחה את מרכזיותה של הסוגיה עד עצם ימינו אלה. באו"ם ובגוף שקדם לו נקראו המדינות החברות לגבש עמדה בסוגיות גלובליות שאין להן עניין ישיר בהן, ואף שפלשתינה הייתה בעלת חשיבות עליונה לבריטניה ולמדינות המזרח התיכון החברות באו"ם, היא עברה לאחריותו של הארגון בכללותו. יתרה מזאת, מעבר למסדרונות האו"ם בלייק סאקס הייתה לפלשתינה תהודה גדולה יותר בדעת הקהל בהשוואה למשברים אחרים בתקופה שלאחר מלחמת העולם השנייה.

המחלוקת הבין-לאומית בסוגיית פלשתינה ב-1947 והמלחמה שפרצה לאחר מכן – הן הלחימה בתחומי פלשתינה בין המיליציות הציוניות לפלסטיניות הן פלישת צבאות

Susan Pederson, *The Guardians: The League of Nations and the Crisis of Empire*, 2 New York 2015

Nadim Baswala, *Transnational Palestine: Immigration and the Right of Return Before 1948*, Stanford 2022; Weldon C. Matthews, 'Pan-Islam or Arab Nationalism? The Meaning of the 1931 Jerusalem Islamic Congress Reconsidered', *International Journal of Middle East Studies*, 35, 1 (2003), pp. 1–22; Nicholas E. Roberts, 'Making Jerusalem the Centre of the Muslim World: Pan-Islam and the World Islamic Congress of 1931', *Contemporary Levant*, 4, 1 (2019), pp. 52–63

ערב בעקבות הכרזת העצמאות של ישראל בחדש מאי – נחקרו באופן ממצה. מרבית ההיסטוריונים של התקופה בישראל ניגשים לנושא מנקודת מבט צבאית ודיפלומטית, אם כי גוברת תשומת הלב המחקרית גם להשפעת המלחמה על היישוב ועל המדינה הצעירה.⁴ חוקרים ברחבי העולם חיברו מחקרים רבי חשיבות שבהם ניסו לבאר את הנכבה הפלסטינית, את השפעת המלחמה על המדינות הערביות ואת המדיניות של ארצות הברית, צרפת, בריטניה וברית המועצות בסוגיית פלשתינה.⁵ עם זאת, חסר מחקר הבוחן את החדירה של סוגיית פלשתינה לפינות המרוחקות של העולם, את מקור כוחה של החדירה הזאת ואת הקשר בין המלחמה לבין הגאופוליטיקה שאחרי המלחמה במישור העממי ובשכבות העלית.

- 4 לסקירה רב־דורית של המחקר הישראלי על מלחמת 1948 ראו: מרדכי בר־און, זיכרון בספר: ראשיתה של ההיסטוריוגרפיה הישראלית של מלחמת העצמאות 1948–1958, תל אביב תשס"א; הנ"ל, 'ההיסטוריוגרפיה הישראלית של הסכסוך הישראלי-ערבי', ציון, עד (תשס"ט), עמ' 311–337. המחקרים הצבאיים-ההיסטוריים החשובים ביותר שנכתבו במאה העשרים ואחת הם: David Tal, *War in Palestine, 1948: Israeli and Arab Strategy and Diplomacy*, London 2004; Benny Morris, *1948: A History of the First Arab-Israeli War*, New Haven 2008. על ההיסטוריה הדיפלומטית של סוגיית פלשתינה ב־1947 ראו המחקר החשוב: Elad Ben-Dror, *UNSCOP and the Arab-Israeli Conflict: The Road to Partition*, London 2023. לגישות סוציו-היסטוריות לתולדות היישוב במהלך המלחמה ראו: מרדכי בר־און ומאיר חזן (עורכים), עם במלחמה: קובץ מחקרים על החברה האזרחית במלחמת העצמאות, ירושלים תשס"ז; הנ"ל (עורכים), אזרחים במלחמה: קובץ מחקרים על החברה האזרחית במלחמת העצמאות, ירושלים תש"ע; Moshe Naor, *Social Mobilization in the Arab-Israeli War of 1948: On the Israeli Home Front*, London 2013; Paula Kabalo, *Israeli Community Action: Living through the War of Independence*, Bloomington, IN 2020. לגישות הבוחנות את הקהילה היהודית והפלסטינית יחד ראו: Shay Hazkani, *Dear Palestine: A Social History of the 1948 War*, Stanford, CA 2021; Alon Confino, 'The Nakba and the Zionist Dream of an Ethnonational State', *History Workshop Journal*, 95 (2023), pp. 1–23. ישראליים של הנכבה ראו: Itamar Radai, *Palestinians in Jerusalem and Jaffa in 1948: A Tale of Two Cities*, London 2015; Adel Mana, *Nakba and Survival: The Story of Palestinians Who Remained in Haifa and the Galilee, 1948–1956*, Berkeley–Los Angeles 2022.
- 5 לסינתזה של גוף המחקר העצום על מדיניות ארצות הברית, בריטניה, צרפת וברית המועצות בעניין פלשתינה ראו: Jeffrey Herf, *Israel's Moment: International Support for and Opposition to Establishing the Jewish State, 1945–1949*, New York 2022. על התוכניות של המדינות הערביות לפלסטין ופעולותיהן במלחמה 1948 ראו: מוריס וטל (לעיל, הערה 4); Eugene Rogan and Avi Shlaim, *The War for Palestine: Rewriting the History of 1948*, Cambridge 2007.² בעת האחרונה נכתבו מחקרים חשובים על צבא השחרור הערבי הרב־לאומי ועל יחסיו עם המדינות הערביות. ראו: Laila Parsons, *The Commander: Fawzi al-Qawuqi and the Fight for Arab Independence 1914–1948*, New York 2016 (לעיל, הערה 4).

המאמר הזה נוקט מתודולוגיות הקשורות לשני תחומים שיש ביניהם זיקה הדוקה: היסטוריה עולמית ובין-לאומית. ההיסטוריה העולמית עוסקת בזרימה של אנשים, חפצים, הון ורעיונות ברחבי העולם; ההיסטוריה הבין-לאומית מתמקדת בפעילות של מדינות ושל גופי החברה האזרחית, כגון ארגונים דתיים וכלי תקשורת הפועלים במישור בין-לאומי ועומדים בקשר זה עם זה. בעקבות ארז מנלה אני מכנה את התערובת הגדולה הזאת 'חברה בין-לאומית' (international society) – מונח רחב ומדויק יותר מן המונח השגור 'קהילה בין-לאומית'.⁶

שלא כמו מקצת החוקרים הנמשכים להיסטוריה גלובלית, אני עצמי אינני רואה טעם להמעיט בחשיבותה של מדינת הלאום כגורם היסטורי, בעיקר משום שבשנים 1947–1949 דנה החברה הבין-לאומית בשאלה אם לכונן מדינת לאום אחת או שתיים בפלשתינה ההיסטורית, וכיצד לעשות זאת. אני כולל במיוס המחקרי הזה את דעת הקהל ותוצרים תרבותיים, כגון חיבורים עיתונאיים ובדיוניים, וכן זרימה עולמית והתקבלות של תוצרים כאלה, וגישה זו מצדיקה את הגדרתו כתרומה הן להיסטוריה העולמית הן להיסטוריה הבין-לאומית.

מקומה של החברה הבין-לאומית, שהיא המוקד של המאמר הזה, לא נפקד בגל הראשון של ההיסטוריוגרפיה הישראלית על אודות מלחמת 1948. 'תולדות מלחמת הקוממיות: סיפור המערכה', ספר שהוציא לאור משרד הביטחון ב־1959 ונועד ללימוד בבתי ספר על-יסודיים, פותח בציון ייחודיותו וחשיבותו של התפקיד שמילא האו"ם במתן לגיטימציה למדינה היהודית. הספר טוען שבריטניה העבירה את בעיית ארץ ישראל לאו"ם בראשית 1947, בתקווה שהארגון יתקשה להתמודד עם הבעיה ויחזיר לה את השליטה בארץ ישראל. תחת זאת, האו"ם הקים ועדת חקירה מיוחדת (אונסקו"פ). ועדות חקירה רבות כבר הוקמו בעבר, מציין הספר, אבל הוועדות הקודמות היו בחסות בריטית או אמריקנית, ואילו זאת 'ועדה בינלאומית רשמית והמלצותיה קיבלו תוקף מיוחד על ידי אישור המוסד הבינלאומי הגבוה ביותר – עצרת האו"ם'.⁷ אף על פי שבריטניה טיפחה תקוות שדעת המיעוט בוועדה, שהמליצה להקים מדינה פדרלית (ובסבירות גבוהה – מדינה הנשלטת בידי ערבים), תזכה בסופו של דבר לרוב, ההמלצה לחלק את הארץ למדינה יהודית ולמדינה ערבית זכתה לרוב גדול משני השלישים הנדרשים. הספר מצטט את לשון החלטת החלוקה ומגולל בדרמטיות את סיפור ההצבעה – אפילו את השעה שבה היא התקיימה: חמש וחצי בערב במטה האו"ם בלייק סאקסס, ניו יורק, ואחרי חצות ביישוב בארץ ישראל. ההצעה, כך מציין הספר, הייתה רבת חשיבות בשל התוקף שניתן לתביעה להקים מדינה עברית וזכותם של היהודים להגן עליה.

6 Erez Manela, 'International Society as a Historical Subject', *Diplomatic History*, 44, 2 (2020), pp. 184–209. לגישה גלובלית לסוגיית פלשתינה בתקופה מעט מוקדמת יותר ראו הספר החשוב: Dan Diner, *Ein anderer Krieg: Palästina und der zweite Weltkrieg 1935–1952*, Munich 2021.

7 תולדות מלחמת הקוממיות: סיפור המערכה, תל אביב תשי"ט, עמ' 63.

החיבור הנזכר מצביע על שניות עמוקה שהשפיעה על יחסיה ההיסטוריים של הציונות עם החברה הבין-לאומית. מצד אחד, האו"ם, כמו חבר הלאומים לפניו, היה ראוי לכבוד ולתודה על ההכרה בתביעתם של היהודים בארץ ישראל. בתקופה שבין מלחמות העולם פנו הציונים למדינות שזה עתה זכו בעצמאותן ולעמים שחיו בקולוניות מתוך תקווה לכונן קהילה בעלת אינטרסים משותפים. משלחת היישוב לכנס קשרי אסיה בניו דלהי ב-1947 פעלה ברוח זו. כעבור מעט יותר משנה חזרה שוב ושוב המדינה הצעירה בהכרות העצמאות שלה על מחויבויותיה כלפי החברה הבין-לאומית ועל מעורבותה בה.⁸ מצד אחר, כאשר ניסה האו"ם לכפות על ישראל להעביר שטחים, לקבל פליטים ולהסכים לבנאום ירושלים, השיבה ישראל בחריפות וטענה שהיא לבדה תקבע את צרכיה הביטחוניים. הגישה הזאת באה לידי ביטוי קולע ב'או"ם-שמום' המפורסם של בן גוריון – האמירה שייחס לו משה שרת בישיבת הממשלה ב-1955.⁹

הספרות המחקרית הענפה על ההיסטוריה הדיפלומטית של ישראל מאז 1948 מתעדת את המתח הזה. רבים מן המחקרים מביטים על החברה הבין-לאומית מנקודת המבט של המנהיגים הישראלים, שראו בה מיטיבה או חורשת רע לפי מעשיה: האם העניקה חופש פעולה לישראל או הגבילה אותו? המאמר הזה מציע להפוך את המוקד – לעבור משיפוט ישראלי לשיפוט עולמי של המתרחש בפלשתינה. הרחקת הדמויות הראשיות במאבק על פלשתינה ממוקד תשומת הלב שופכת אור על השאלה מדוע בשנים 1947–1949 התרחשו לא רק הקמת מדינת ישראל והיווצרות בעיית הפליטים אלא גם הפיכתה של מה שהיה ידוע באותו הזמן כ'שאלת פלסטין' לבעיה עולמית קבועה.

המאמר הנוכחי נחלק לשלושה חלקים: הראשון בוחן את ההישגים ואת הליקויים מנקודות המבט הבין-לאומיות וההיסטוריות הקיימות על מלחמת 1948. החלק השני מציג גישה חדשה המתמקדת באו"ם כממשל גלובלי (global governance) ובהאצלה חלקית של סמכות קבלת ההחלטות בנוגע לפלשתינה מארצות הברית, מבריטניה ומברית המועצות למדינות אסיה ואמריקה הלטינית. החלק השלישי מרחיב את נקודת המבט מן הנפשות הפועלות בשכבות האליטה לדעת הקהל ברחבי העולם.

8 יורם שחר, כבוד, חירות ועמלי-ישרים: סיפור חיבורה של הכרות העצמאות, תל אביב תשפ"ב; Raphael G. Stern and Arie M. Dubnov, 'A Part of Asia or Apart from Asia? Zionist Perceptions of Asia, 1947–1956', *Unacknowledged Kinships: Postcolonial Theory and the Historiography of Zionism*, eds. Stefan Vogt, Derek Penslar and Arie Saposnik, Waltham, MA 2023, pp. 233–271; Yoram Shachar, 'Jefferson Goes East: The American Origins of the Israeli Declaration of Independence', *Theoretical Inquiries in Law*, 10, 2 (2009), pp. 589–618; Neil Rogachevsky and Dov Zigler, *Israel's Declaration of Independence: The History and Political Theory of the Nation's Founding Moment*, Cambridge 2022

9 Neil Caplan, 'Israel V. Oom-Shmoom Sharett V. Ben-Gurion', *Israel Studies*, 25, 1 (2020), pp. 28–29

א. המבט הבין-לאומי: הישגים וליקויים

הימים שבין פברואר 1947, מועד העברת המנדט בפלשתינה מבריטניה לאו"ם, לבין הסכם שביתת הנשק ברודוס וועידת לוזאן בחודשים מרס-ספטמבר 1949 – הימים הללו היו תקופת דמדומים בין עידן ההגמוניה האימפריאלית של בריטניה וצרפת לתחילת תהליך הדה-קולוניזציה.¹⁰ זה היה רגע שבו לא היה לעולם המושבות אלא קול חלש בחברה הבין-לאומית, שמשלו בה המושבות-לשעבר של בריטניה ומדינות אמריקה הלטינית, שזכו לעצמאותן זה מכבר. למעט קובה, אף מדינה אחת ממדינות אמריקה הלטינית, שהיו הגוש הגדול ביותר באו"ם, לא התנגדה לחלוקת פלשתינה בהצבעה בנובמבר 1947, וכעבור שמונה עשר חודשים אף לא אחת הצביעה נגד קבלת ישראל לאו"ם. בין שהמדינות האלה הצביעו בעד בהתלהבות ובין שנמנעו במשנה זהירות, הן פעלו על יסוד אינטרסים לאומיים מחושבים וקישור רגשי בין מדינת ישראל, קורבנות השואה היהודים והמורשת של מלחמת האזרחים בספרד. לחלופין, התנועה הלאומית הפלסטינית עוררה אהדה בעולם האסלאמי בכללותו, מעבר לתחומי המזרח התיכון הערבי: החל בפקיסטן, שלאחר המעבר הכאוטי שלה לעצמאות בעקבות החלוקה התנגדה לחלוקת פלסטין, וכלה באינדונזיה, שעצמאותה זכתה לתמיכה פומבית מצד המנהיג הפלסטיני מוחמד אמין אל-חסייני כבר ב־1944.¹¹

ספרות המחקר מלמדת שבארצות הברית ובמערב אירופה באה ההתנגדות להקמתה של מדינת ישראל מקרב דמויות בכירות בממשל ובתעשייה. הן קישרו את המפלגות הציוניות המובילות בפלשתינה, שהייתה להן אוריינטציה סוציאל-דמוקרטית, לקומוניזם פרו-סובייטי. התפיסה הזאת הייתה שגויה, וכפי שהמחיש ג'רף הרף (Herf) בפירוט לאחרונה, הסגל במשרדי החוץ ובסוכנויות המודיעין במערב לא היה חף מאנטישמיות.¹² ובכל זאת, אדם לא היה צריך להיות אנטישמי כדי שיסבור כך; די שהיה טיפוס מעשי המבין את מהות המלחמה הקרה כדי להאמין שתמיכה במדינה היהודית המכותרת והשנואה על רבים, הנטועה בליבו של המזרח התיכון הערבי, תהיה לרועץ לאינטרסים ארוכי הטווח של המערב. איירין ג'נדזיר (Gendzier) המחישה את ההיגיון הפרגמטי, ולא האידאולוגי, שביסוד ההתנגדות להקמתה של מדינת ישראל על פי הזריוות שבה בכירים במחלקת המדינה ובצבא ארצות הברית שינו את דעתם על ישראל, לאחר שזו הפגינה את עוז רוחה בהדיפת הפלישה של צבאות ערב ב־1948. חברים במטות המשולבים שיבחו את ישראל על שהיא 'שנייה... רק לתורכיה' באזור מבחינת יכולתה הצבאית, התייחסו

10 כפי שניסח זאת בחדות הסופר פול ג'ונסון: 'ישראל החליקה אל קיומה דרך חלון של מזל בהיסטוריה'; Paul Johnson, *A History of the Jews*, New York 1988, p. 526.

11 Gilang Al Ghifari Lukman, 'Indonesia and the Question of Palestine: Navigating Religious and Third-Worldist Currents', M.Phil. Thesis, University of Oxford, 2021, p. 13.

12 הרף (לעיל, הערה 5).

בביטול להאשמות על הנטייה הפרו-סובייטית של המדינה והאמינו שישראל תוכל לשמש מודל לפיתוח כלכלי לאזור כולו.¹³

אפשר לראות במחקריהם של ג'נדזיר והֶרֶף שני צדדים של אותו מטבע. שני החוקרים תיעדו באופן ממצה את התנגדות מחלקת המדינה להצעת החלוקה לטובת משטר נאמנות של האו"ם, אבל הֶרֶף זועם על דעותיהם של מושאי המחקר שלו, ואילו ג'נדזיר כועסת משום שהתעלמו מהם. אני מציע גישה אחרת, המעמיקה לבחון את המנטליות של תומכי החלוקה ושל מתנגדיה וחושפת את תפיסות העולם היסודיות שעיצבו את דעותיהם בעניין פלשתינה. לפי הֶרֶף, אחרי מלחמת העולם השנייה תמכו ליברלים וסוציאלי-דמוקרטים בארצות הברית ובמערב אירופה בהקמת מדינה יהודית על שום היותה התגלמות הערכים של דמוקרטיית הסֶפֶר האמריקנית ושל סוציאליזם אירופי מתון. ואולם, חשובה העובדה שההשקפות האלה לא התעמעמו בעקבות תפיסת שטחים מעבר למה שהוקצה למדינה הצעירה בהחלטת האו"ם, ואף לא בעקבות מאות אלפי פלסטינים שעקרו מבתיהם. לליברלים שהיו בעד הקמת מדינת ישראל הייתה אהדה מועטה לפלסטינים והם דחקו לשוליים את תביעתם להקים מדינה, גם כאשר הצעת החלוקה עדיין הייתה על השולחן. עלון מ־1948 שפרסם מגזין הדעות האמריקני הליברלי *The Nation*, ואשר שיקף את השפעת העורכת הפרו-ציונית האדוקה של העיתון פֶרְדָּה קירשוויי (Kirchwey), ממחיש את הנקודות האלה. הוא גורס כי לערבים אין כל זכות על הארץ מכיוון שהיא מעולם לא הייתה מדינה ערבית, ובגלל שלא הייתה שום הבטחה מטעם בעלות ברית שהיא תהיה למדינה ערבית. (לפי ההיגיון הזה, למקומות מעטים בעולם, שמדינות מערביות הקימו בהם מושבות, יכולה להיות זכות לדרוש הקמת מדינה.) לפי אותו עלון, אפילו אם פלסטין הייתה מדינה לא היה בכך כדי לשנות כהוא זה, כי כל המדינות הערביות היו יציר כפיהן של בעלות הברית (שהיו ראויות לתודה של הערבים – אך לא זכו לקבלה – על 'שרוממו את העולם הערבי השוקע לכבוד של אומות').¹⁴

יתרה מזאת, ממשיך הטיעון, הסכם 1919 בין האמיר פייסל לחיים ויצמן רמז על תמיכה ערבית בציונות (למעשה, לפי הפסקה האחרונה של ההסכם הזה, אם תוקם מדינה יהודית הוא יהיה בטל ומבוטל). הספרון מתאר את הקמת המדינה כפרס על שירות שניתן לבעלות הברית במלחמה שהסתיימה; אם יהודים ברחבי העולם נלחמו במלחמת העולם השנייה למען בעלות הברית, מוחמד אמין אל-חוסייני 'שיתף פעולה באופן מלא בעידוד הנאצים להוציא לפועל את תוכניתם להשמיד את יהודי אירופה'.¹⁵

העלון הזה ממחיש את הצורך לא רק לתאר את התמיכה המערבית הליברלית בציונות אלא גם להעריך את הסתירות ואת תפיסת המגבלות של הליברלים, שפעל

Irene Gendzier, *Dying to Forget: Oil, Power, Palestine, and the Foundations of U.S. Policy in the Middle East*, New York 2016, p. 276 13

The Nation Associates, *Could the Arabs Stage an Armed Revolt Against the United Nations? Memorandum Submitted to the General Assembly of the United Nations*, New York 1947, p. 3 14

שם, עמ' 7. 15

לקידום השקפותיו לגבי שאלת פלשתינה/פלסטין לקראת מלחמת 1948 ובמהלכה. בעיני ליברלים שפעלו אחרי מלחמת העולם, כמו קירשוויי, חירות קולקטיבית לא הייתה זכות אלא פריבילגיה דווקא, שזוכים בה הודות לדבקות באמות מידה כלכליות וחברתיות שאמריקנים באמצע המאה העשרים יכלו לזהות בקלות. הן תוארו בספרון בפירוט, כגון זכות הצבעה לנשים, פיתוח תעשייתי, העלאת משכורות ואיגודים מקצועיים חזקים המורשים לנהל משא ומתן קיבוצי.

לפי ההיגיון הזה, מכיוון שהעולם הערבי היה נחשל מבחינה כלכלית וחברתית, לא היה בכוחו לאסור מלחמה יעילה על הציונות, ולכן מנהיגיו לא העזו לעשות כן. לכאורה, ההשקפות האלה סותרות את התפיסות של הפרגמטיסטים ממחלקת המדינה שהתנגדו להקמתה של מדינת ישראל, אך למעשה יש להן הרבה מן המשותף. שתי הגישות הניחו כי האינטרסים של המערב הן הגורם העיקרי, אם כי הן הגדירו את האינטרסים האלה בדרכים שונות. שתיהן המשיגו את העולם הערבי כקיצוני ונחשל, אם כי הפרגמטיסטים חששו שמא יפתחו הפרימיטיביים בג'האד כנקמה, ואילו הליברלים חזו בביטחון כי הערבים יזחלו חפויי ראש בחזרה למערות הפיאודליות שלהם. זאת ועוד, שתי הגישות גרסו כי האינטרס של המערב הוא להמעיט בערכן של זכויות ההגדרה העצמית של אחד הצדדים התובעים לעצמם את הארץ.

סוגיה נוספת בהיסטוריוגרפיה הזאת, שגם היא נחקרה באופן מקיף, היא אסטרטגיית הריאל-פוליטיק של ברית המועצות, שבאה לידי ביטוי בתמיכה בישראל. שוררת תמימות דעים שתמיכה זו נועדה להחליש את עמדתה הדומיננטית של בריטניה עד כה במזרח התיכון ואת כוחה העולה של אמריקה באזור. משטרים קומוניסטיים שהוקמו לא מכבר בפולין ובצ'כוסלובקיה תמכו גם הם בישראל בעקבות הלחץ של ברית המועצות וכן בשל אהדה לקורבנות השואה היהודים. ואולם הייתה לכך סיבה נוספת. כפי שהעיר בזעם שר בממשלת סוריה, עאדל ארסלאן (Arslan), ערב ההצבעה על הצעת החלוקה באו"ם, והחוקר גיל רובין הוכיח לאחרונה, פולין וצ'כוסלובקיה קיוו לטפח אחידות אתנית אם ימנעו משורדי שואה יהודים לשוב לבתים שגרו בהם טרם המלחמה.¹⁶

ההשפעה הכלל-עולמית של התפנית בגישת ברית המועצות לסוגיית פלשתינה – המעבר מהתנגדות לחלוקה לתמיכה בה – מצריכה גם היא חקירה. מצד אחד, בעירק, למשל, תואר נאומו הפרו-ציוני של אנדריי גרומיקו באו"ם ב-14 במאי 'מהלומה אדירה לעולם הערבי'. העיתונות העירקית ייחסה את המדיניות החדשה של ברית המועצות בסוגיית פלשתינה לשאיפותיה הקולוניאליסטיות ולגישתה החיובית כלפי היהודים – גישה ההולמת באופן טבעי את ממשלתה הקומוניסטית, שהרי 'קרל מרקס עצמו היה יהודי'.¹⁷

Telegram from the United Kingdom's UN delegation to the Foreign Office, 27.11.47, 16
BLIO, IOR/L/E/9/1501; Gil Rubin, *The Future of the Jews: Planning for the Postwar Jewish World, 1939–1946*, Ph.D. dissertation, Columbia University, 2017, pp. 47–49,
51–56, 170–173

23 ראו מבחר התגובות המתורגמות לנאום של גרומיקו מן העיתונות העירקית, מ'18, 19, 20
ו-26 במאי, בתוך המברק: British Embassy in Baghdad to the Foreign Office's Eastern

מצד שני, בעולם המערבי נחלצו מפלגות קומוניסטיות להגנתה של הציונות והציגו את הציונות במיומנות רבה כאויבתו של האימפריאליזם המערבי וכידידה לערבי מן השורה, השקוע כמוה במאבק נגד האליטות הערביות ה'פיאודליות'. אכן, מאז שנות העשרים של המאה העשרים העלו תנועות הפועלים הציוניות טענות דומות בדבר קשרי הערבים עם מנהיגיהם, אבל הקומוניסטים לא קיבלו את הטענות שהאפנדים מנצלים ומסיתים את האיכרים הפלסטינים.

למדיניות החדשה של ברית המועצות בסוגיית פלשתינה נודעה השפעה על מפלגות קומוניסטיות ברחבי העולם, אלא שהייתה זו השפעה בעלת מאפיינים לאומיים מקומיים. בספרון מ־2 ביוני 1948 כתב הפונקציונר הקומוניסט הארגנטינאי אֶרְסֶטֶס תומס גיולדי (Ghioldi) כך:

סערת הדם והנפס המתחוללת בפלשתינה היא פרי הבאושים של המנדט הבריטי בן שלושים השנה ושל מזימת היאנקים לשלוט בנפט, בבסיסים הצבאיים ובנתיבי [האספקה] במזרח הקרוב. הממשלות של בוויין וטרומן מעלו בעקרונות הקואליציה האנטי־היטלראית, ששימשו השראה להקמת האו"ם. בבקשם להם שליטה עולמית האימפריאליסטים האנגלים והיאנקים רוצים לשלול מעם עטור גבורה וקורבנות את עצמאותו.¹⁸

לפי גיולדי, המלך עבדאללה מירדן אינו אלא 'פנסיונר' של הבריטים, וערב הסעודית היא 'למעשה מושבה ינקית'. הערבים הנלחמים בפלשתינה הם 'כנופיות של פורעי חוק' מתוגברים בידי אנשים מן הפלנגות הספרדיות ומכוחות פשיסטיים מאירופה. היהודים והערבים קשורים אלה לאלה בסולידריות אנטי־קולוניאלית ומשתוקקים לחירות, והטענה כי בין הערבים ליהודים שורר סכסוך מהותי היא 'שקר גס'.¹⁹

אף כי הטיעון של גיולדי חוזר ונשנה ברובו גם בפי קומוניסטים במערב אירופה ובארצות הברית, הוא משקף את צור מחצבתו. בספרון משווה המחבר לעיתים תדירות בין הציונים לבין הרפובליקה הספרדית, שהופלה תשע שנים קודם לכן בידי כוחותיו של פרנקו ובעלי בריתו. האימפריאליזם האמריקני במזרח התיכון מושווה ל'פוליטיקה המטונפת של היאנקים למען פרנקו', שהניע אותה הצורך לכבוש שטחים בספרד, שמהם תוכל ארצות הברית לשלוט במצרי גיברלטר: 'מי מאיתנו שעמד לימינה של הרפובליקה הספרדית בעלילות גבורתה האלמותיות, מי מאיתנו שהשתתף במאבק נגד הפשיזם והאימפריאליזם ולמען שחרור לאומי, אינו יכול היום להפחית את תמיכתו במדינת ישראל החדשה'. ממש כפי שהליברליזם של קירשוויי אמד את ערכה של הציונות לפי אמת המידה של הקדמה הכלכלית והחברתית האמריקנית, כך הקומוניזם של גיולדי עיצב את הפרשנות למתחולל

Department, 6 June 1947, in the United Kingdom's National Archives (UKNA), FO371/61875

Orestes Tomás Ghioldi, *La Guerra en Palestina: El Estado de Israel defiende su Independencia Nacional*, Buenos Aires 1948, Frontispiece

19 שם, עמ' 7, 9, 22, 40, 47.

בפלשתינה/ישראל לפי ההתמוטטות של הרפובליקה הספרדית, שזעזעה את השמאל הפוליטי בכל רחבי אמריקה הלטינית.²⁰

סקירת המקורות הראשוניים הקצרה הזאת מצביעה על חולשותיו של המחקר כיום בכל הנוגע לממד הבין-לאומי של סוגיית פלשתינה בשנים 1947–1948. הפניית המבט אל האו"ם וראייתו כממשל גלובלי יסייעו בידינו להעריך את הגורמים המבניים, האידאולוגיים והרגשיים שהשפיעו על התגובה הבין-לאומית למתחולל בפלשתינה.

ב. האו"ם כממשל גלובלי

האו"ם היה שקוע מיום הקמתו בשורה של משברים, שכולם סווגו במסמכי האו"ם בני הזמן כ'שאלות'. זהו אמצעי רטורי, אשר כפי שהראתה הולי קייס (Case) בספרה המבריק *The Age of Questions*, נועד לצמצם תופעות סבוכות, מרובות סיבות ומערערות לכדי פתרונות הגיוניים ובני השגה; למשל, 'השאלה החברתית', 'שאלת הנשים', 'שאלת השחורים', 'שאלת היהודים', 'השאלה האירית', 'שאלת האלכוהול'.²¹ במסמכי האו"ם מן התקופה שסביב הקמת מדינת ישראל מופיעות אחרי 'שאלת פלשתינה' או לפניה 'שאלת יוון', 'שאלת אינדונזיה' וכדומה.²² בסוף 1949 דיבר ראלף באנץ' (Bunche) על פלשתינה/ארץ ישראל בתוך שורה של בעיות, אלה שהוזכרו ואחרות, שהאו"ם מצא להן הסדרים קבועים או לכל הפחות הפחית בהן את מעשי האלימות.²³ לבעיות האלה אכן היו קווי דמיון, אם כי הן לא היו זהות כל עיקר.

שאלת יוון גם קדמה לשאלת פלשתינה וגם התקיימה במקביל לה. היא כללה מאבק אזרחי בתוך יוון ומלחמת גרילה שפתחו ב־1946 יוגוסלביה, בולגריה ואלבניה נגד המשטר היווני. לנוכח התחייבותו של האו"ם שלא להתערב בענייני פנים התמקדה הוועדה המיוחדת של האו"ם בנושא הבלקן בהפרות לאורך הגבולות. כאשר הכריזו כוחות הגרילה היווניים ב־1947 על הקמת ממשלת מעבר, לא יכול היה האו"ם לעשות הרבה. ואולם למרבה המזל, המשבר ביחסים בין סטלין לטיטו ב־1949 החליש את חיבתו של

20 אני מודה לקירסטן וולד (Weld), העמלה כעת על ספר שכותרתו: *Ruins and Glory: The Long Spanish Civil War in Latin America*, על תובנותיה בנושא הזה.

21 Holly Case, *The Age of Questions: Or, a First Attempt at an Aggregate History of the Eastern, Social, Woman, American, Jewish, Polish, Bullion, Tuberculosis, and Many Other Questions over the Nineteenth Century, and Beyond*, Princeton 2018.

22 ראו תוכן העניינים של *Annual Report of the Secretary-General on the Work of the Organization 1 July 1947 – 30 June 1948: General Assembly: Official Records: Third Session Supplement No 1 (A/565)*, Lake Success, NY 1948.

23 Ralph Bunche, 'The United Nations and Peace', talk at the Cooper Union Forum, 11 December 1949, Ralph Bunche Papers (RBP), University of California at Los Angeles, Box 347, Folder 11.

טיטו להרפתקאות, ותמיכתה של יוגוסלביה במורדים פחתה עד מהרה. מלחמת האזרחים פרפרה וגוועה לבסוף ב-1954.²⁴

את הבעיה היוונית פתר סטלין, ולא האו"ם, ובמהלך מלחמת האזרחים תמכו ברית המועצות וארצות הברית בצדדים יריבים. תחום הפעילות של האו"ם היה מוגבל לסכסוכים שהמעצמות (דהיינו חמש החברות הקבועות במועצת הביטחון) לא היו צד בהם. הבעיה הייתה שאחרי המלחמה היה לאחת או יותר מן המעצמות אינטרס כמעט בכל סכסוך גאו-פוליטי. בפלשתינה יכול היה האו"ם לפעול רק מפני שבריטניה השליכה אליו מרצונה את גורל הארץ הזאת, וארצות הברית, ברית המועצות ובריטניה לא שותפו בכוונת מכוון בכל המשלחות והוועדות שהוטל עליהן לנסח, ליישם ולבסס לאורך זמן הסדר שיפתור את הבעיה.

תלותו של האו"ם במערך האמריקני-הסובייטי באה שוב לידי ביטוי ב'שאלה האינודונית' בין 1947 ל-1949. הולנד טענה שלא"ם אין זכות להתערב בכיבוש המתמשך שלה באינודוניה ובדיכוי הכוחות הרפובליקניים משום שיחסים קולוניאליים כמוהם כיחסי פנים. כאן חשה מועצת הביטחון חזקה דייה לא להסכים לגישה זו, גם משום שהיא פקפקה בטענה שעניינים קולוניאליים וענייני פנים חד הם, וגם משום שהולנד הייתה מדינה קטנה בלא מעצמות שהגנו עליה. כשפלשה הולנד לאינודוניה פעמיים, ב-1947 וב-1948, היא כינתה את הפלישה 'פעילות משטרתית', כדי לשמר את מראית העין של שמירה פנים-מדינתית על חוק וסדר, אבל מועצת הביטחון כפתה עליה להיכנס למשא ומתן שהוביל בסופו של דבר להקמת הפדרציה של אינדונזיה, וזו התגבשה עד מהרה לכדי רפובליקה מאוחדת.²⁵

במקרה הזה פעל האו"ם ביעילות, אלא שהוא היה מסוגל לכך רק משום שדעת הקהל העולמית פנתה בתקיפות נגד הולנד בעקבות 'הפעילות המשטרתית' השנייה. חשוב מכך, לא הייתה יריבות בין ארצות הברית לברית המועצות בסוגיה הזאת. המצב בפלשתינה היה שונה במידת-מה, שכן התמיכה הסובייטית בחלוקה הייתה איתנה ועקבית יותר מזו של ארצות הברית, וכאשר חזרה בה ארצות הברית מתמיכתה בחלוקה במרס 1948, תקפה ברית המועצות את ארצות הברית על שהיא דואגת רק לאינטרסים האימפריאליים שלה ושל בריטניה. ואולם הבית הלבן והקרמלין קיבלו בסופו של דבר את אותן החלטות מכריעות לטובתה של ישראל.

חרף הדמיון הזה בשאלת פלשתינה ובמשברים אחרים באותה העת, נבדלה שאלת פלשתינה במובנים רבים. את ההחלטה להפקיד את קבלת ההחלטות העיקריות בנושא פלשתינה בידי העצרת הכללית של האו"ם, ששימשה כפרלמנט עולמי, ולא בידי מועצת הביטחון הקטנה והמהירה יותר, הסביר הנציג הקבוע של בריטניה באו"ם אלכסנדר קדוגן (Cadogan): '[מועצת הביטחון הייתה] מתאימה פחות מהעצרת הכללית להתמודד

Evan Luard, *The History of the United Nations*, 1: *The Years of Western Domination*, 1945-1955, New York 1982, pp. 118-131

25 שם, עמ' 133-159.

עם [ה]היבטים [ה]כלליים ו[ה]הומניטריים של בעיית פלשתינה, וממשלת הוד מלכותו סבורה שעדיף... להשיג את האישור הרחב ביותר שאפשר לתוכניותיהם על ידי הפניית [העניין] לעצרת.²⁶

לנוכח החשיבות הדתית של הארץ למוסלמים, לנוצרים וליהודים, אף לא אחד מן הנציגים באונסקו"פ ורק קומץ דוברים בעצרת הכללית סברו ששאלת פלשתינה היא מאבק בין שני עמים על כבדת ארץ ותו לא. נציגים מן הכנסייה הקתולית, האורתודוקסית, הארמנית והקופטית העידו לפני אונסקו"פ, כשהם מצוידים בתוכרים ארוכים המפרטים את שלל המקומות הקדושים ברחבי ארץ הקודש ועומדים על קיום הסכמים שהתגבשו במשך מאות שנים ומבטיחים להן חופש פעולה.²⁷ כאשר סיימה אונסקו"פ את עבודתה, ראה בחוזה אחד מחברי הוועדה, השופט העליון מקנדה אייוון ראנד (Rand), שלוש מדינות – יהודית, ערבית וירושלים מבוגנאמת – '[ב]ארץ הקודש הנקראת חֶבֶר המדינות של פלשתינה'.²⁸

באו"ם היה גורלה של ארץ הקודש מופקד בידי נציגי קנדה ותריסר מדינות נוספות. החברים מטעמן איישו ועדות שונות שהוקמו בין מאי 1947 לדצמבר 1948: אונסקו"פ; הוועדה אד-הוק לשאלת פלשתינה, שהייתה מורכבת מכל חמישים ושבע המדינות החברות באו"ם, וועדות-המשנה שלה חידדו את המלצות הרוב והמיעוט – לחלק את הארץ או לכונן פדרציה; הוועדה המיוחדת לנושא פלשתינה, שהייתה אמונה על יישום החלטת החלוקה; ועדת הפסקת האש שהוקמה שבועיים אחרי פלישת צבאות ערב לישראל; וועדת הפיוס שמונתה עם שוך הקרבות בסוף 1948. ארצות הברית מילאה תפקיד לא מבוטל בהקמת הוועדות האלה, ובעולם הערבי והמוסלמי הן נחשבו לעיתים קרובות ל'בובות אמריקניות'. ואולם, ברגע שנחתו חברי הוועדות בשטח, הייתה להם הנטייה לעשות את הדברים בדרכם עצמאית, ודמויות מובילות כמו המזכיר הכללי טריגוניה לי (Lie) או יו"ר ועדת אד-הוק האוסטרלי ה"ו אָוֶט (Evatt) ראו בחברות בוועדה ובכתב-סמכויותיה מימוש של אידאליים של הֶכְלָה והוגנות.

הרכב אונסקו"פ שיקף בצורה מדויקת את האו"ם של אותה העת – בעיקר מדינות אירופיות ודרום אמריקניות, דומיניונים בריטיים וקומץ מדינות אפריקניות ואסיאתיות

26 Telegram from the United Kingdom's United Nations Delegation to the Foreign Office, 24 February 1947, BLIO, IOR/L/E/9/1501. לבריטניה היו סיבות נוספות לפנות לעצרת הכללית ולא למועצת הביטחון, כי זו לא באה לידי הסכמות בנקל, היה אפשר לסכל את החלטותיה בהצבעת וטו יחידה, ובמקרה הגרוע ביותר הייתה יכולה להורות על פעולה צבאית משולבת בפלשתינה. כפי שכתב קדוגן: 'מתקבל על הדעת בהחלט שממשלת הוד מלכותו נרתעה מן האפשרות של הצבת חיילים סובייטים על גדות הירדן' (שם).

27 ראו הרשימה והתזכירים מיולי 1947: NAC MG 30 E77 5.11, ואת עדותו של האח סימון בונוונטורה (Bonaventure), שייצג את האב אלברטו גורי (Gori), המופקד על ארץ הקודש, בישיבת אונסקו"פ ב־15 ביולי 1947: NAC MG 30 E77 6.13.

28 תזכיר בלא תאריך שכתב אייוון ראנד (Rand), ככל הנראה באמצע אוגוסט 1947: NAC MG 30 E 77 5.8.

שמעולם לא היו נתונות בשלטון קולוניאלי מערבי או שזה עתה נחלצו ממנו. שתי מדינות שהיו בלתי אוהדות לציונות באופן מופגן, הודו ואירן, נכללו בוועדה, והנציג היהודי, השופט עבד אל-רחמן, היה אחד הבוטים – ואף הנרגנים – שבחבריה. אף שנציגי גואטמלה ואורוגווי תמכו נמרצות בחלוקה, הפגין הנציג הפרואני אי-נוחות קתולית מסורתית מיצירת מדינה יהודית ודאגה למקומות הקדושים בירושלים. השקפותיהם של חברי הוועדה האחרים היו מגוונות מאוד.²⁹

ההחלטה לחלק את פלשתינה לא התקבלה בקלות. מרבית חברי אונסקו"פ היו משפטנים, ומקצתם כיהנו בבית המשפט העליון או בגוף מקביל בארצם. הוועדה סקרה בקפדנות את תביעותיהם של היהודים ושל הערבים על הארץ מנקודת מבט היסטורית, מוסרית ומשפטית. חברי הוועדה לא היו נטולי פניות, אם כי בשני הכיוונים, ולפעמים גם אצל אותו אדם עצמו. למשל, חוסה גרסיה-גרנאדוס (Garcia-Granados), נציג גואטמלה, הפגין אהדה עקבית לציונות, אף שתיאר את היהודים כ'אנשים נחושים, עשירים ובעלי קשרים בין-לאומיים... [ה]מתאפיינים בכמה פגמים באישיותם'.³⁰ גרסיה-גרנאדוס שלל את התביעות ההיסטוריות של שני הצדדים לבעלות על הארץ: זכותם של היהודים, גרס, היא 'פסיכולוגית. הם מאמינים שהארץ שלהם. היהודים כבר שם, לא נוכל לזרוק אותם החוצה', אפילו אם בשל סיבות 'לא מבוססות למדי... יש סלידה גדולה מאופיו של היהודי בכל מקום'.³¹ גרסיה-גרנאדוס העלה ספקות מהותיים ביחס למשמעות וליישום המעשי של הגדרה עצמית בחוק הבין-לאומי. לאחר מלחמת העולם הראשונה אזורים מסוימים באירופה, כמו חבל הסודטים או בסרביה, 'הועברו למדינות אחרות בלא שום היוועצות בעמים'.³² אותו דבר קורה או יקרה, כך הוא הניח, במזרח אירופה בעקבות מלחמת העולם השנייה.

בדיעבד, חלק ניכר מעבודת הוועדה נראה כבזבוז זמן, כדוגמת המאמץ האדיר לחשב את ההוצאות והרווחים של המדינה היהודית והערבית בפלשתינה המחולקת.³³ ואולם החברים נהגו בכובד ראש במשימתם, הם היו ערים לקושי, ומי שתמך בסופו של דבר בפתרון החלוקה, עשה זאת מחמת היעדר פתרון טוב יותר.

כבר מן ההתחלה הביאו הבדלים אידאולוגיים והתנגשויות בין-אישיות לידי חילוקי דעות עמוקים בין חברי הוועדה בענייני נוהל ומהות. במהלך ישיבות הסיכום הארוכות והמתוחות לפני תאריך היעד להגשת ההמלצות, 31 באוגוסט, סערו הרוחות.³⁴ הודות

29 בן-דרור (לעיל, הערה 4).

30 תמליל ישיבת אונסקו"פ, 27 באוגוסט 1947: NAC MG 30 E77 6.14.

31 שם.

32 שם.

33 תזכיר על ההשלכות הכלכליות של החלוקה, 18 באוגוסט 1947, United Nations Archives (UNA), 0504-0004-0009-00001.

34 בישיבות ב-27 וב-30 באוגוסט שרר מתח ניכר בין עבד אל-רחמן, מצד אחד, לגרסיה-גרנאדוס, ראנד ואנריקה רודריגו פברגאט (Fabregat) מאורוגווי, מצד אחר (NAC MG 30 E77 6.14). (6:17).

למנהיגותו התקיפה אך מלאת הטקט של יושב ראש הוועדה, השופט השוודי אמיל סנדסטרום (Sandström), השלימה הוועדה את מלאכתה, ואפילו מי שחלק נחרצות על המלצותיה, שמר על יחסים לבביים עם עמיתיו. כמעט שנה לאחר שסיימה הוועדה את עבודתה, התקיימו חילופי מסרים נוגעים ללב בין ראנד, שאהד את הציונות, לבין עבד אל-רחמן, שהיה החבר הפרו-פלסטיני התקיף ביותר בוועדה. ראנד שלח אלכום עם בולי דואר קנדיים לבנו של עבד אל-רחמן, ובמכתב תודה חס וידידותי לא הפגין עבד אל-רחמן אף שמץ מן הבוטות שאפיינה את הערותיו בוועדה. הוא סיפר על מסעותיו בתקופת התווה ובווה שבה חולקה תת-היבשת ההודית, על ביזת ביתו בדלהי ועל בריחת משפחתו ללהור. 'אנא, אל תקרא לי יומרני אם אומר זאת בכל הענווה', כתב, 'אבל אני עדיין מאמין שפתרון הפדרציה היה ואולי גם יהיה הטוב ביותר לפלשתינה, כפי שהיה יכול להיות גם לארץ הזאת'.³⁵

מדינות הליגה הערבית שמחו מאוד שהיה נציג הודי בוועדה, והבחירה של הודו בנציג מוסלמי לא הייתה מקרית. המיעוט המוסלמי הגדול בתוכה, אפילו אחרי החלוקה, יחסיה המתוחים עם פקיסטן והצורך בעולם ערבי 'שבע רצון', כפי שכינה זאת משרד החוץ ההודי, היטו את הודו לעמדה פרו-פלסטינית.³⁶ דיפלומט מוסלמי אחר, אסף עלי, היה נציגה של הודו לוועדה אד-הוק לשאלת פלשתינה. הוא הגדיר עצמו באו"ם לא רק כנציגה של הודו אלא גם כנציג המוסלמים של אינדונזיה, מלזיה ובורמה, שלא הייתה להם שום נציגות בעצרת הכללית, בניגוד למדינות הערביות ולאירן.³⁷ עלי סבר שאי אפשר ליישם את חלוקת הודו גם בפלשתינה, שכן בהודו שני הצדדים הסכימו לחלוקה ושניהם ישבו ממילא על מכונם, ואילו בפלשתינה תגרום הגירה יהודית גדולה מחו"ל עוול גדול לערבים תושבי הארץ. יתרה מזאת, הערבים לעולם לא יסבלו 'גוף זר' באזור, ומדינה יהודית לא תוכל לשרוד בו לאורך ימים.³⁸ הפתרון שהעדיפו היהודים לבעיית פלשתינה היה מדינה ערבית ובה אזור עם אוטונומיה יהודית, אבל ביוני 1974 הורה ג'והרלל נהרו (Nehru), ראש ממשלת המעבר של הודו ושר החוץ, לעבד אל-רחמן לחתור למדינה פדרטיבית, שנהרו הגדירה 'דרך ביניים, בין מה שעשוי להיות צודק מבחינה רעיונית, ומה שאפשר לחזות מבחינה עובדתית'.³⁹

35 Abdur Rahman to Rand, 16 July 1948, NAC MG 30 E77 5.4

36 Telegram from the Indian Foreign Office to Asaf Ali, Indian Embassy, Washington,

D.C., 23 April 1947, BLIO, IOR/L/E/9/1501

37 *Official Records of the First Special Session of the General Assembly*, 1: Plenary

Meetings of the General Assembly – Verbatim Record, 28 April – 15 May 1947, Lake

Success, NY 1947, p. 163

38 אליהו אפשטיין להנהלת הסוכנות היהודית, ירושלים, 30 ביוני 1947, אצ"מ, L35/126.

39 על אידאל המדינה האחת ראו הערותיה של ויג'איה לקשמי פנדיט (Pandit): The 11th Meeting

of the Ad Hoc Committee on the Palestine Question, 11 October 1947, BLIO, IOR/

L/E/9/1501. הערות אלה דומות מאוד לנאמר במברק מ-23 באפריל 1947 משר החוץ ההודי אסף

עלי, שהוזכר לעיל, הערה 36. על תוכנית המדינה הפדרלית שקידם אחיה ג'והרלל נהרו ראו:

Rami Ginat, 'India and the Palestine Question: The Emergence of the Asia-Arab Bloc

עמדתה של הודו באו"ם נטתה בצורה בולטת לצד הפלסטינים, אבל השקפותיה היו פייסניות יותר מאלה של פקיסטן, שנציגה באו"ם, מוחמד זפארוללה חאן (Zafarullah Khan), ונציג לבנון שארל מאלק (Malik), היו הדוברים המשפיעים ביותר למען המטרה הערבית, לפי שיפוטו של סגן יו"ר אונסקו"פ, פול מוהן (Mohn).⁴⁰ חאן גם חזה את הנולד כשטען כי 'יהיה הוגן יותר להמליץ על חילופי אוכלוסין כפויים בין שתי המדינות, מלהשאיר כמעט חצי מיליון איש [ערבים במדינה היהודית] לחסדי חקיקה שבסופו של דבר תאלץ אותם להגר בחוסר כול מהמדינה היהודית למדינות שכנות'.⁴¹

חאן, עמיתו ההודי ונציגי המדינות החברות בליגה הערבית העלו שוב ושוב התנגדויות מעמיקות, מבוססות על עובדות ומשכנעות מבחינה מוסרית, לחלוקת הארץ. ואולם דיפלומטים ערבים עירבו לעיתים קרובות את ההתנגדויות האלה עם תפיסות לא מדויקות וסטראוטיפיות לגבי יהודים, יהדות וציונות ועם פנטזיות לגבי כוח כלכלי, שליטה בכלי התקשורת והשפעה מוגזמת על מדיניות החוץ האמריקנית. בליל זה של מציאות ודמיון בא לידי ביטוי בהאשמות מצד הערבים כי הציונים והאמריקנים מפעילים לחץ על נציגים בעצרת הכללית להצביע בעד החלטת החלוקה. זהו נושא מכריע, הנוגע בליבה של סוגיית הלגיטימיות וההוגנות של האו"ם כבורר בשאלת פלשתינה וכן ביושרה של שיטות פעולתו.

כארגון דמוקרטי נדרשה העצרת הכללית לרוב של שני שלישים בענייני מדיניות כבדי משקל. התוצאה הייתה, כפי שמוהן כינה זאת, 'ציד קולות'.⁴² בספטמבר 1947 החל הממשל האמריקני לשדל מדינות להצביע בעד החלטת החלוקה, ומאמציו הלכו וגברו בחלוף הזמן. הציונים נכנסו לפעולה עוד קודם לכן: מייד לאחר שהוקמה אונסקו"פ קראה דורותי אדלסון (Adelson), מן המשרד של הסוכנות היהודית בניו יורק, להיעזר באישים בולטים כמו ברנרד ברוך (Baruch), הרברט ליהמן (Lehman), הנרי מורגנטאו הבן וארגונים נוצריים פרו-ציוניים, כמו הוועדה העולמית למען פלשתינה, בתור 'הפנים של פעילות יחסי הציבור של הסוכנות היהודית בניו יורק'.⁴³ לדוגמה, ביוני הוזמנו כל הנציגים הקבועים באו"ם לארוחת ערב של הוועדה העולמית למען פלשתינה בניו יורק, ולאחריה נלקחו האורחים באוטובוס שכור לתערוכת פלשתינה שהוצגה ב'רדיו סיטי'.

and India's Quest for Hegemony in the Post-Colonial Third World', *Middle Eastern Studies*, 40, 6 (2004), pp. 189–218; P.R. Kumaraswamy, *India's Israel Policy*, New York 2010, Ch. 5; Victor Kattan, 'The Empire Departs: The Partitions of British India, Mandate Palestine, and the Dawn of Self-Determination in the Third World', *Asian Journal of Middle Eastern and Islamic Studies*, 12, 3 (2018), pp. 304–327

Paul Mohn, *Krumulur i tidens marginal*, Stockholm 1961, p. 286 40

ראו סיכום הפרוטוקול של הישיבה ב-7 באוקטובר 1947: Ad Hoc Committee on the Palestine Question, NAC MG 30 E77 5.11 41

מוהן (לעיל, הערה 40), עמ' 286–287. 42

Dorothy Adelson, 'Notes on Plan of Work for Jewish Agency United Nations Department', 4 ביוני 1947, אצ"מ, S25/5471. 43

השאלה איננה אם אכן הייתה פעילות של שתדלנות, אלא אם וכיצד הפכה השתדלנות ללחץ פסול, האם הציונים והאמריקנים היו היחידים שעסקו בה, ואם מדינות נכנעו ללחץ הזה והצביעו נגד רצונן. בסוף אוקטובר ובתחילת נובמבר 1947 הלינו דיפלומטים ערבים כי האמריקנים מאיימים על מדינות באמריקה הלטינית להצביע בעד הצעת החלוקה. שבוע לפני ההצבעה ב-29 בנובמבר דיבר תת-מזכיר המדינה של ארצות הברית רוברט לובט (Lovett) על 'סימנים לשוחד ולאומים' מצד עובדים בסוכנות היהודית נגד מדינה בלתי מזוהה שאינה באמריקה הלטינית.⁴⁴ בינואר 1948 כתב דיפלומט אמריקני נודע, ג'ורג' קנאן (Kennan), נספח לתזכיר ארוך ופירט טענות נגד אמריקנים וציונים שלחצו על קובה, יוון, האיטי, הונדורס, ליבריה והפיליפינים.⁴⁵ אלה היו מגעים פרטיים, אבל סיפורים על שתדלנות אמריקנית במטרה לקושש קולות הופיעו בעיתונים מרכזיים בעיר ניו יורק בשבוע שלפני ההצבעה הסופית.⁴⁶

המתקפה הפומבית הראשונה נגד הליך ההצבעה התרחשה בפברואר 1948, כשהוועד הערבי העליון שלח מכתב למזכ"ל האו"ם ובו טען כי החלטת החלוקה 'בטלה ומבוטלת' בגלל 'לחץ שהפעילו הממשל והמשלחת לאו"ם של ארצות הברית על כמה מדינות', ובהן קולומביה, קובה, האיטי, ליבריה, הפיליפינים וסיאם. 'המלצת החלוקה', נאמר במכתב, 'אינה מייצגת את הסנטימנטים של האומות המאוחדות'.⁴⁷

המדינות החברות בליגה הערבית התמקחו ואיימו גם הן לפני ההצבעה על החלטת החלוקה. דיפלומטים ערבים השתדלו אצל נשיא גואטמלה ואף הבטיחו לקוסטה ריקה תמיכה במועמדותה לכהן במועצת הנאמנות של האו"ם בתמורה להצבעה נגד החלוקה.⁴⁸ הנציג הסורי באו"ם הזהיר את עמיתו היווני שאם הוא לא יתמוך בערבים, סוריה לא תתמוך בבקשתה של יוון לסיוע במלחמת האזרחים נגד המורדים הקומוניסטים.⁴⁹ לפי המקור הבריטי שהעביר את המידע הזה, נודע לארצות הברית על האיום, והיא הגיבה שאין היא מתנגדת לכך שיוון תצביע נגד החלוקה. אם כך היו פני הדברים אם לאו, העניין החשוב הוא ששני הצדדים נקטו שיטות לחץ דומות. ההבדל העיקרי ביניהם היה שלאמריקנים היו מנופי לחץ רבים וגדולים יותר, בייחוד במונחים של השפעה כלכלית ופוליטית, ולכן הצלחתם הייתה גדולה יותר. כמעט אין ספק שהלחץ האמריקני גרם

44 מצוטט אצל Ignacio Klich, 'Latin America, the United States and the Birth of Israel: The Case of Somoza's Nicaragua', *Journal of Latin American Studies*, 20, 2 (1988), p. 402

45 מופיע במלואו אצל Michael Cohen (ed.), *The Rise of Israel: A Documentary Record from the Nineteenth Century Until 1948*, 37: *United Nations Discussions on Palestine*, 1947, New York 1987, pp. 23–35

46 קליך (לעיל, הערה 44), עמ' 409–412.

47 *The New York Times*, 7 February 1948, pp. 1, 8

48 Daniel Mandel, *H.V. Evatt and the Establishment of Israel: The Undercover Zionist*, London 2004, p. 151

49 Commonwealth Relations Office to Dominion Governments, 30 September 1947, BLIO, IOR/L/E/9/1501

להאיטי, לליבריה ולפיליפינים, שממשלותיהן התנגדו לחלוקה, להצביע בעד. אומנם ארצות הברית הייתה רבת השפעה באו"ם, אבל למדינות הערביות היה נשק משלהן: רצף של אוהרות שהחלוקה לא תוביל רק לפלישה ערבית לפלסטין, אלא גם ל אלימות בהיקף נרחב נגד היהודים במזרח התיכון ובצפון אפריקה.⁵⁰

למרות הלחץ שהופעל עליהן, עשו מדינות אמריקה הלטינית כרצונן בהצבעה על החלטת החלוקה. שש מתוך שש עשרה מדינות, ובכללן מקסיקו וארגנטינה, נמנעו. ממשלת חואן פרון (Peron) בארגנטינה נמנעה בהצבעה חרף שאיפתה לזכות בלגיטימיות מצד ארצות הברית. חשיבות גדולה יותר ראה פרון בצורך לפלס לו דרך בזהירות בין הקהילה הערבית ליהודית שהייתה להן השפעה רבה בארצו.⁵¹ קובה הייתה נתונה ללחצים אמריקניים כבדים, אבל ממשלתה דחתה את החלוקה. המדינות הערביות התרגשו מדעותיו של הנציג החלופי של קובה לאו"ם, ארנסטו דיהיו (Dihigo), נגד החלוקה. דיהיו גינה את החלוקה משום שהיא הפרה את עקרון ההגדרה העצמית. למעשה, את ההחלטה לדחות את הצעת החלוקה קיבל הנשיא, רמון גראו סן מרטין (Grau San Martin), במחאה נגד הקונגרס של ארצות הברית על שהעביר את 'חוק הסוכר', שכרסם בריבונותה של קובה.⁵² (קובה הצביעה קודם לכן נגד עמדתה של ארצות הברית בעניין מלחמת האזרחים ביוון).⁵³ גם למדינות אמריקה הלטינית שתמכו בחלוקה היו סיבות משלהן לעמדתן. את תמיכתה של גואטמלה בציונות אפשר להסביר, בין היתר, בעמידתה ארוכת השנים לצד בריטניה בסוגיית הונדורס הבריטית. עבור ליברלים מגואטמלה, כמו גרסיה גרנודוס, תמיכה בציונות הייתה מקבילה טבעית להתנגדות לפרנקו, שהייתה צורה של

50 מוריס (לעיל, הערה 4), עמ' 50, 61, 66.

51 Ignacio Klich, 'A Background to Peron's Discovery of Jewish National Aspirations', *Judaica Latinoamericana*, 2, eds. Silvia Schenkolowski Kroll and Leonardo Senkman, Jerusalem 1993, pp. 192–218; Raanan Rein, 'Political Considerations and Personal Rivaries: Peronist Argentina and the Partition of Palestine', *Diplomacy and Statecraft*, 8, 2 (1997), pp. 125–147; David Grantham, 'Argentina, the Arab World, and the Partition of Palestine, 1946–1947', *Journal of Global South Studies*, 36, 1 (2019), pp. 88–115.

52 Ignacio Klich, 'Fact, Fiction, and Faction on Cuba's Opposition to Jewish Statehood in Palestine, 1944–1949', *Judaica Latino-Americana*, 3, Jerusalem 1997, pp. 275–302; idem, 'Cuba's Opposition to Jewish Statehood in Palestine, 1944–49: A Critical Review of Varying Interpretations', *Middle East Journal*, 51, 3 (1997), pp. 405–417. הנ"ל (לעיל, הערה 44), עמ' 392. שמונה עשר חודשים לאחר ההצבעה על החלוקה הצביעה קובה, שהנהיגה אותה עכשיו ממשלה אחרת, בעד קבלת ישראל לאו"ם. נציג קובה, רמון זיידין (Zaydin), ציטט את החלטת החלוקה, שקובה הצביעה נגדה, כ'תעודת הלידה' של ישראל, 'המעניקה גושפנקה חוקית למדינת ישראל, שאלמלא כן הייתה מוקמת בכוח הזרוע ובכיבוש שטחים, והעצרת הכללית לא הייתה יכולה להכיר בה'. ראו: *Plenary Meetings of the General Assembly: Summary Records of Meetings 5 April–18 May 1949*, Lake Success, NY 1949, p. 326.

53 קליך (לעיל, הערה 44), עמ' 392.

התנגדות לפשיזם.⁵⁴ ברזיל הצביעה בעד מתוך תחושה שאין חלופות סבירות יותר, אבל נציג המדינה, אוזוואלדו ארניה (Aranha), ביכר באופן אישי הקמת מדינה אחת, וארצו הסכימה עם מדינות ערביות שיש להעדיף פסיקה של בית הדין הבין-לאומי לצדק בעניין עצם החוקיות של החלטת החלוקה.⁵⁵

הערכת עוצמתם של הלחצים שהפעילו האמריקנים והציונים באו"ם תלויה במידה רבה בארכיון – במובן המילולי והציורי – שהמידע נשאב ממנו. המקורות של מחלקת המדינה מספרים סיפור אחד, והמקורות מהמדינות שלכאורה היו היעד ללחצים מספרים סיפור אחר. הדוגמה הטובה ביותר לפער הזה היא הרפובליקה של סין. בתחילת התזכיר שכתב קנאן ב־19 בינואר הוא טען, על סמך דיווחים ממקור שלישי, כי 'לידידינו הסינים' נאמר כי 'אם הם לא יצביעו בעד החלוקה, הם לא יקבלו פרוטה אחת של סיוע מארצות הברית'.⁵⁶ ההאשמה הזאת אינה מתקבלת על הדעת, שכן באותה עת הייתה הרפובליקה של סין שקועה עד צוואר במלחמת אזרחים עם הקומוניסטים וקיבלה סיוע אמריקני בהיקף אדיר. פניותיו האישיות של מזכיר המדינה ג'ורג' מרשל (Marshall) לצ'אנג קאי שק (Chang Kai-Shek) למתן את הפרת זכויות האדם בשטחים שבשליטת מפלגתו, קוומינטאנג (Kuomintang), נתקלו בהתעלמות, אבל הסיוע הוסיף לזרום. לא סביר שהממשל האמריקני איים לעצור את הסיוע לסין בגלל נושא צנוע יחסית כמו פלשתינה. אחרי 1945 גיבש משרד החוץ של סין גישה מאוזנת בשאלת פלשתינה. מצד אחד, הוא היה קשוב מאוד לרצונותיו של העולם הערבי וראה בשמירה על יחסים טובים עם המדינות הערביות מטרה עליונה בחשיבותה. הוא היה צריך להביא בחשבון גם את הרגישות של המיעוט המוסלמי, שסיפק חלק ניכר מכוח האדם לצבא הלאומי הסיני.⁵⁷ מצד שני, ברפובליקה הסינית הייתה מודעות לציונות ואף אהדה, ששורשיה עוד בתמיכתו האישית של סון יאט-סן (Sun Yat-sen), תמיכה ששימרו גם אלמנטו סונג צ'ין-לינג (Soong Chin-ling) וגם בנו יואן סון-פו (Yuan Sun-fo), אשר ב־1947 היה סגן נשיא הרפובליקה ויו"ר הרשות המחוקקת.⁵⁸ יתרה מזאת, במהלך מלחמת העולם השנייה שקלו הלאומיים ברצינות להקים מקלט ליהודים במחוז יונאן. התוכנית סוכלה, סביר להניח שבעיקר עקב

Telegram from UK Embassy, Guatemala, to Foreign Office, 16 May 1947; 54
Memorandum from J.E. Cable, Foreign Office, to the Commonwealth Office, 20 June 1947, NA UK FO 371/61778

Tullo Vigevani and Alberto Kleinas, 'Brasil-Israel: da partilha da Palestine ao 55
reconhecimento diplomatico (1947-1949)', *Brasil e Israel: diplomacia e sociedades*,
Brasilia 2000, pp. 71-114

Kennan Memorandum (above, n. 45), 19 January 1948, Annex A, p. 45 56

מברק רדיו מאבא אכן לאלהו אפשטיין, 14 בדצמבר 1948, א"מ, חצ 377/8 57

Jonathan Goldstein, 'The Republic of China and Israel, 1911-2003', *Israel Affairs*, 58
10, 1-2 (2010), pp. 223-253; Pan Guang, 'Zionism in Shanghai', *Studies in Zionism*,
14, 2 (1993), pp. 169-181

התנגדות גרמנית ויפנית, אך היא שיקפה תערובת של אהדה הומניטרית ואמונה בתועלת שעשויה לצמוח מיהודים כבעלי ברית בזירה העולמית.⁵⁹

בתכתובת פנימית מחדש נובמבר 1947 הודו כמה דיפלומטים סינים בכירים כי הייתה שתדלנות אמריקנית בסוגיית פלשתינה. בין האישים האלה היו ציאנג טינג-פו (Tsiang Tingfu), ראש המשלחת הסינית לאו"ם, ליו קאי (Liu Gai), חבר במשלחת הסינית לאו"ם, וקו וי קיואין (Koo Vi Kyuin), המוכר גם בשם ולינגטון קו ([Wellington Koo]), פוליטיקאי סיני נערץ, ובאותה עת שגריר סין בארצות הברית. ב-29 בנובמבר שלח ליו קאי מברק לנאנג'ינג, ובו דיווח כי סנטורים אמריקנים לוחצים על סין להצביע בעד החלוקה. הוא ציין עוד כי 'האיטי והפיליפינים טוענות כי הן התנגדו לחלוקה קודם לכן, אבל הלחץ האמריקני הכריח אותן להצביע בעד'.⁶⁰ כמה ימים קודם לכן אמר שר האוצר לשעבר הנרי מורגנטאו לקו כי 'למען עתיד היחסים בין סין לארצות הברית הוא מצפה מסין להצביע בעד החלוקה'.⁶¹ ואולם האיומים המפורשים היחידים, לפי קו, באו מפי 'אישים חשובים מהצד היהודי', אשר 'קשרו בין [תמיכת סין בחלוקה] לסוגיית הסיוע של ארצות הברית לסין'.⁶²

האיומים על סין בעניין אופן הצבעתה היו עקיפים או לא רשמיים. יש להניח שציאנג וקו, שהשלימו את התואר הראשון ואת לימודי הדוקטורט באוניברסיטאות אמריקניות והכירו מקרוב את הזירה הפוליטית בארצות הברית, ידעו להבחין בהבדל. הם לא נרתעו מלנקוט בדרך הפעולה שנראתה להם: להימנע בהצבעה על החלוקה ובהצבעות הקשורות אליה. מעשיהם אכזבו את היהודים ועוררו את זעמה של מצרים, אך סין גמרה אומר לצעוד בנתיב משלה, כפי שעשתה עד ההכרה בישראל במרס 1949.

בדיון המיוחד על סוגיית פלשתינה במאי 1947 הכיר הנציג הסיני קואו טאי-צ'י (Quo Tai-Chi) בהתנגדות של הערבים להצהרת בלפור ולמנדט של חבר הלאומים שהתבסס עליה. ואולם, היהודים חוו 'סרגדיה היסטורית גדולה' אשר –

אין בה אלא לעורר אהדה ספונטנית מצד עמי העולם כולו. העם היהודי, שתרים לעולם הרבה כל כך, לא רק בדת אלא גם במדע, באומנות ובספרות, ראוי לבית לאומי מסוג כלשהו, ראוי למקום שיוכל לראות בו מקומו שלו, שבו יוכל לחיות באושר, חופשי מכל אפליה חברתית או פוליטית, חופשי מפחד הרדיפה הנצחי.

59 Gao Bei, 'The Chinese Nationalist Government's Policy Towards European Jewish Refugees During World War II', *Modern China*, 37, 2 (2011), pp. 202–237

60 Telegram of 29 November 1947 from Liu Kai to Nanjing, *Bayou chongtu (er)* 巴猶衝突 (二) (=Palestinian-Jewish Conflict [II], May 15th, 1947, to April 28th, 1948), *Academia Historica*, 國史館 020-990600-2106, pp. 78–79. הסיוע בהשגת המסמכים האלה ובתרגומם.

61 Telegram of 24 November 1947 from Koo Vi Kyuin to the ROC Foreign Ministry שם, עמ' 46–47.

62 Report of 26 November 1947 from Koo Vi Kyuin to the ROC Foreign Ministry שם, עמ' 54.

הפתרון, גרס קואו, אינו נעוץ בחוק ולא בהיסטוריה, אלא 'בקולו של הלב האנושי ושל המצפון האנושי'.⁶³ סין הוסיפה להחזיק בעמדה הניטרלית המובהקת הזאת ב-1947 וב-1948, אם כי הרטוריקה נעשתה פחות משתפכת. באוקטובר 1947 הודה ציאנג, שהחליף את קואו בתפקיד הנציג הקבוע של סין באו"ם, כי לסין 'קשה להבין אנטישמיות וציונות ואת המורכבויות של בעיית פלשתינה'. היהודים, הוא טען, ראויים לבית לאומי בפלשתינה, אבל היהודים והערבים הם שצריכים להחליט איזו צורה הוא ילבש.⁶⁴ במהלך הדיונים על החלוקה וגם אחריהם נקטה סין כמה פעולות באו"ם שהטרידו את ישראל והביאו את אבא אבן לכנות את סין 'הסכנה הגדולה ביותר למדינת ישראל'. ואף על פי כן, באוקטובר ובדצמבר 1948 הפצירו דיפלומטים סינים בעמיתיהם הערבים לקבל את קיומה של המדינה כעובדה מוגמרת.⁶⁵

אינטרסים לאומיים – ולא אידאולוגיה, הומניטריות או סלידה – הם שעיצבו את התגובות הדיפלומטיות ברחבי העולם לשאלת פלשתינה באביב-סתיו 1947. במרוצת התקופה הזאת, וביתר שאת לאחר שהתפרצו המאורעות האלימים בנובמבר ולאחר שפלשו צבאות ערב לישראל במאי 1948, הטרידה סוגיית פלסטין לא רק את השחקנים בדרגים הגבוהים אלא גם את הציבור הכללי. תגובת החברה הבין-לאומית מעבר לאו"ם והסיקור התקשורתי של המלחמה שיקפו תרבויות ואינטרסים, ממש כמו עבודת ועדות האו"ם וההצבעה של נציגי המדינות החברות. גישה גלובלית למלחמת 1948 צריכה לכלול אפוא גם בחינה של תגובות הציבור ושל כלי התקשורת למאורעות.

ג. מן האליטה לדעת הקהל ברחבי העולם

המאבק על פלשתינה היה גם עימות ציבורי בין שני הצדדים הניצים. מכתבים, תזכירים ומברקים הציפו את מטה האו"ם בתקופת הדיונים על החלוקה. בשיא פרשת אקסודוס בסתיו 1947, כשחיילים בריטים עלו על אוניית המעפילים והורידו בכוח את הנוסעים מכלי השיט וגירשו אותם לאירופה, גם אונסקו"פ הוצפה במברקי מחאה מארגונים יהודיים ברחבי אמריקה הלטינית, ארצות הברית ושנגחאי. הערבים היו קולניים לא פחות. במחצית השנייה של ספטמבר קיבלה אונסקו"פ מברקים ומכתבים המגנים את המלצת החלוקה מטעם גופים חברתיים וארגונים מן המזרח התיכון, דרום אסיה, אפריקה שמדרום לסהרה ומכל המדינות באמריקה הלטינית.⁶⁶ נוסף על הצהרות מחאה רשמיות, גם מכתבים

United Nations General Assembly, *Seventy-Eighth Plenary Meeting*, 14 May 1947, 63
<https://www.un.org/unispal/documentation/auto-insert-180635> (נבדק ב-4.2.2025).

Ad Hoc Committee on the Palestine Question, Summary Record of the Eleventh 64
 Meeting, 11 October 1947, BLIO, IOR/L/E/9/1501

דוח של משרד החוץ על הפעילות באו"ם מ-15 במאי עד 31 ביולי 1948, א"מ, חצ 377/10; מברקי 65
 רדיו מאבא אבן לאליהו אפשטיין, 21 באוקטובר ו-14 בדצמבר 1948, א"מ, חצ 377/18.

רשימה מסכמת של המכתבים והמברקים שקיבלה אונסקו"פ בין 16 בספטמבר ל-4 באוקטובר 66
 1947, ובין 5 ל-12 באוקטובר, NAC MG 30 E775.12

נסערים ולעיתים תוקפניים נשלחו אל אונסקו"פ ואל מנהיגי בריטניה. רבים מהם נכתבו בידי יהודים מאמריקה ומפלשתינה, והם שפכו את חמתם הצדקנית על בריטניה. בעליה של Mother Goose Kiddie Shop מאלנוויל ניו יורק גער בראש הממשלה קלמנט אטלי (Atlee): 'אלוהים לא האציל לאנגליה את הזכות לשעבד, לפזר ולהשמיד שום עם. גם גרמניה לא קיבלה זכות כזאת, וגם לא יפן. איפה הן היום? או שמא מר בוין ואתה ומשרד החוץ שלכם לא מאמינים באלוהים – רק באנגליה'.⁶⁷ לנוצרים בריטים הייתה גישה שונה. אחד תיאר את תלייתם של שני סמלים בריטים בידי האצ"ל 'יותר ממה שבני אדם בשר ודם יכולים לשאת. צאו כבר מפלשתינה. די לשמירה על היהודים האזורים ודומיהם. הזעם לא יתואר במילים'.⁶⁸

כותבי המכתבים האלה היו יכולים לשאוב את עמדותיהם משלל מקורות: הסביבה הביתית שלהם; סביבת הלימודים, העבודה או חוג החברים; קהילה דתית או תקשורת המונים. בעשורים שקדמו למלחמת 1948 פיתחו ארגונים נוצריים, פאן-ערביים ויהודיים כאחד, רשתות נרחבות להפצת עמדותיהם לגבי פלשתינה לציבור הרחב, ואחרי 1945 גדלו הרשתות האלה באופן ניכר.

ב-1947 נמנע הוועיקן מנקיטת עמדה אנטי-ציונית ברורה כדי לא לסכן את היחסים עם ארצות הברית, שהייתה מקור מימון חיוני לאזורים הקתוליים מוכי המלחמה ברחבי אירופה. ואולם אנטי-ציונות, שלא לומר אנטישמיות בוטה, קיבלה ביטוי פומבי מפורש בעיתונות הקתולית לאחר המלחמה. הן הוועיקן הן העיתונות הקתולית התמקדו – תוך נקיטת סגנון שונה – בירושלים בתקופת המלחמה על העיר באביב 1948 ובמאבקים הדיפלומטיים על גֵּנָאוּם העיר בהמשך השנה הזאת וב-1949.⁶⁹ פרסומים פרוטסטנטיים בארצות הברית הביעו דאגה לשלום הפליטים הפלסטינים והתמרמרות כלפי ישראל, אשר לדבריהם גירשה אותם מבתיים. לפי העיתון הפרוטסטנטי המרכזי, *The Christian Century*, הפלסטינים 'נמלטו באימה, במיוחד אחרי הטבח בדיר יאסין. זאת הייתה זוועה גדולה יותר מ[הטבח] בלידיצה, שכן בלידיצה רק הגברים והילדים נטבחו'.⁷⁰ עם זאת, אחרי המלחמה הדגישו מיסיונרים פרוטסטנטים במזרח התיכון ופרסומיהם בחו"ל את הצורך בסיוע הומניטרי א-פוליטי ולא קראו לשיבת הפליטים.⁷¹

67 8 April 1947, NA UK FO 371/61722

68 John Dutchy to Ernest Bevin, 30 July 1947, NA UK FO 371/61783

69 Adriano E. Ciani, *The Vatican, American Catholics and the Struggle for Palestine, 1917–1958: A Study of Cold War Roman Catholic Transnationalism*, Ph.D. Thesis, The University of Western Ontario, 2011, Ch. 3–4

70 G. Daniel Cohen, 'Elusive Neutrality: Christian Humanitarianism and the מצוטט אצל Question of Palestine, 1948–1967', *Humanity: An International Journal of Human Rights, Humanitarianism, and Development*, 5, 2 (Summer 2014), p. 197

71 כהן, שם; idem, 'Western European "Philosemitism" and the Nakba in the 1950s', *Israel-Palestine: Lands and Peoples*, ed. Omer Bartov, New York 2021, pp. 43–57; David Hollander, *Protestants Abroad: How Missionaries Tried to Change the World but Changed America*, Princeton 2017, pp. 129, 137

לישראל יצרה עמדת העולם הנוצרי דאגה מתמשכת, והיא הביאה את בן-גוריון לידי החלטה לאסור את גירוש ערביי נצרת, וכך היה גם במקרים נוספים שבהם ערבים נוצרים זכו להגנה, כמו במקרה של המרונים בכפר ג'יש.⁷² במהלך המלחמה הושחת רכוש הכנסייה מעת לעת, ולפעמים חולל בידי חיילים ישראלים, אירועים שהובילו לפרסום מאמרי הוקעה חריפים בעיתונות הקתולית. במקרים האלה שימש ההיסטוריון יהושע פראוור בן השלושים, שהיה לימים מומחה לתולדות מסעות הצלב, נציג של הסוכנות היהודית. הוא זכה לשבחים מצד הכמורה הקתולית על 'הדאגה שהפגין לשלמות רכוש הכנסייה'.⁷³ לעיתים אנשים, ולא רכוש, היו מקור למתיחות בין הכנסייה למדינת ישראל הצעירה. ביוני 1948 נאסר בידי חיילים ישראלים המלחין הפלסטיני אוגוסטין לאמה (Lama), שהתחנך אצל הפרנציסקנים והיה נגן העוגב הרשמי של כנסיית הקבר. הקונסול האיטלקי ביקש שישוחרר כי 'זקוקים לו מאוד לטקסים הדתיים הנערכים בכמה מקומות קדושים בירושלים'.⁷⁴

חודשים אחדים לפני הכרזת המדינה השתרעה רשת של שתדלנים ופובליציסטים ציונים בכל רחבי העולם. רשימה שהוכנה ביוני 1947 ובה משרדים של הסוכנות היהודית או משרדים ציוניים הסתכמה במאה ארגונים שפעלו בכל מדינה ומושבה בעולם, לרבות קונגו הבלגית, אריתריאה וקניה. במרבית המדינות באמריקה הלטינית ובשלוש עשרה מדינות נוספות היו ועדות נוצריות פרו-פלסטיניות (שהיו פרו-ציוניות ותמכו בהקמת מדינה יהודית), והחברים בהן היו אנשי ממשל, שופטים, פרופסורים ורופאים. ספרים פרו-ציוניים שכתבו העיתונאי פייר ואן פאסן (van Paasen), איש הכנסייה האנגליקני נורמן

72 Mustafa Abbasi, 'Nazareth in the War for Palestine: The Arab City that Survived the 1948 Nakba', *Holy Land Studies*, 9 (2010), pp. 185–207; idem, 'The Battle for the Galilee: Maronites and the Palestinian Village of Jish During the 1948 War', *Journal of Holy Land and Palestine Studies*, 15 (2016), pp. 249–273

73 ראו: סיאני (לעיל, הערה 69), עמ' 223–225; ואת חליפת המכתבים מ-20 ביוני 1948 ועד סוף החודש בין האב פטריק מאכסניית נוטר דאם דה פראנס, הפטריארך הלטיני וה' ברמן מהמחלקה המדינית של הסוכנות היהודית, אצ"מ, S25/9199.

74 G. Silimbani to H. Berman of the Jewish Agency's Political Department, 24 June 1948, אצ"מ, S25/6603. לאמה שוחרר ומצא מקלט עם משפחתו במנזר סן סלוודור הפרנציסקני. ראו: Rachel Beckles Willson, *Orientalism and Musical Mission: Palestine and the West*, Cambridge 2013, pp. 183–184; Maria Chiara Rioli and Riccardo Castagnetti, 'Sound Power: Musical Diplomacy Within the Franciscan Custody in Mandate Jerusalem', *European Cultural Diplomacy and Arab Christians in Palestine, 1918–1948: Between Contention and Connection*, eds. Karène Sanchez Summerer and Sary Zananiri, London 2021, pp. 79–104. חלקים ניכרים מן המוזיקה של לאמה אבדו, ובכלל זה קינה על אובדן פלסטין ב-1948, אבל בארכיון הלאומי של הולנד מצויים התווים של היצירה Prayer for Baritone and Organ with Biblical Text, שנכתבה לרגל ביקור אונסקו"פ בכנסיית הקבר ביוני 1947: NNA MBZ 1945–1954 19625.

מקלין (MacLean) ואיש מדעי הקרקע האמריקני וולטר קליי לודרמילק (Lowdermilk) תורגמו לספרדית לשם הפצתם בקרב הציבור הלא-יהודי.⁷⁵ השתדלנות הציונית מצאה און קשבת אצל סם זמוריי (Zemurray), שהיגר בילדותו מקישינב לארצות הברית, עשה הון במסחר בבננות במרכז אמריקה וב-1933 היה לנשיא ה-United Fruit Company (UFC), שהייתה הכוח הכלכלי והפוליטי השליט באזורים נרחבים במרכז אמריקה. בינואר 1948 הסכים העיתון היוקרתי ביותר בהונדורס, *El Diario Commercial*, שראה אור בתמיכת ה-UFC, לפרסם מידע על המלחמה בפלשתינה ששלחה סוכנות הידיעות של הסוכנות היהודית, פלקור. מקס וייזנבלוט (Weizenblut), פעיל ציוני מקומי, כתב לירושלים: 'אנחנו מקווים שפרסום הידיעות העיתונאיות שלכם יסייע ביצירת רצון טוב כלפי מדינתנו החדשה, ו[בינה] לבין הרפובליקה של הונדורס'.⁷⁶ עם זאת, לציונים לא הייתה יד חופשית בהונדורס. הקהילה הערבית במדינה הייתה בולטת ומשגשגת; לפי וייזנבלוט, היא שלטה בתשעים אחוזים מעסקי הסיטונות במדינה ובמחצית מעסקי הקמעונאות. הערבים הביעו בפומבי את דעותיהם הפרו-פלסטיניות, שווייזנבלוט הגדירן 'תעמולה... בסגנון אנטישמי ונאצי', שיש להביאה לידיעתו של זמוריי.⁷⁷ בהונדורס, בארגנטינה, בצ'ילה ובמקומות אחרים באמריקה הלטינית ייצגו ארגוני מהג'ר (התפוצה הערבית) את העמדה הערבית בעניין פלסטין לפני פוליטיקאים ולפני הציבור הכללי.⁷⁸

פעילות דומה התרחשה בקנדה באמצעות הליגה הקנדית-הערבית לידידות והעיתון המשוכלל שלה *The Canadian Arab*. שני אלה היו יצירי כפיו של מוחמד סעיד מסעוד, איש עסקים שהיגר מלבנון.⁷⁹ בארצות הברית ההשקעות של ערבים, הן פיננסיות הן מוסדיות, היו גדולות הרבה יותר מן ההשקעות מצפון או מדרום לגבול. המכון לעניינים ערביים-אמריקניים, שמטהו שכן בווינגטון הבירה וסניפיו היו פזורים בכמה ערים גדולות, הפעיל שדולה במחלקת המדינה וארגן דיונים וארוחות ערב שמטרתם 'להגן על המטרה הפלסטינית וליידע את האומה בנושא הזה'.⁸⁰ הלשכה הערבית, שנוסדה בחסות הליגה הערבית, החזיקה בתיק דומה, אם כי תחום פעילותה כלל את העולם הערבי כולו,

75 הרשימה, שהתאריך הרשום עליה הוא 3 ביוני 1947, נמצאת באצ"מ, Z5/10752.

76 Max Weizenblut to the Jewish Agency, Washington, D.C., 14 January 1948, אצ"מ, Z5/11041.

77 Max Weizenblut to the Jewish Agency in Washington, D.C., 17 March and 5 April 1948, אצ"מ, Z5/11041.

78 בסוואלה (לעיל, הערה 3); Lily Pearl Balloffet, *Argentina in the Global Middle East*, Stanford 2020, p. 142.

79 Eliezer Tauber, 'The Palestine Question in the 1940s and the Emergence of the Arab Lobby in Canada', *American Review of Canadian Studies*, 40, 4 (2010), pp. 530–540. אותה מהדורה של *The Canadian Arab* מ-1947 נמצאה בין המסמכים של איוון ראנד והנציג ההולנדי באונסקו"פ ניקולס בלום. NNA MBZ 1945–1954 19625; NAC 30 E77 6.1.

80 Rory Miller, 'More Sinned Against Than Sinning? The Case of the Arab Office, Washington 1945–1948', *Diplomacy and Statecraft*, 15 (2004), p. 306.

ויחסיים ערביים-אמריקניים-ערביים-אנגליים. בניהול אחמד שוקרי (Shuqeiri) וססיל חוראני (Hourani) פרסם הסניף בווישינגטון מודעות ומכתבים ב'ניו יורק טיימס', הודעות לעיתונות וכתב עת שיצא ארבע פעמים בשנה ומימן הרצאות באוניברסיטאות.⁸¹ לצד המוסדות הלאומיים האלה התקיימו ארגונים ערביים-אמריקניים קטנים יותר, מקומיים, כגון הפדרציה האמריקנית הסורית והלבנונית במדינות המזרח. בהתכנסות של הפדרציה בספרינגפילד, מסצ'וסטס, באוקטובר 1947 ניסחו הנציגים עצומה בנוסח הצהרת העצמאות של ארצות הברית. העצומה כללה רצף של פסוקיות הפותחות ב'הואיל ו...', הזכירה את זכויות האדם הבלתי ניתנות לשלילה, יצרה אנלוגיה לתיקון העשירי של החוקה ('כל הזכויות והסמכויות אשר לא ניתנו לו [=לאו"ם] מידי המדינות החברות הריהן שמורות למדינות החברות עצמן ולאזרחיהן') וקראה ל'אחינו האזרחים לנקוט יחד ובתוקף את כל השיטות והאמצעים העומדים לרשותם, כמאמינים נאמנים ובעלי מצפון בעקרונות הדמוקרטיה'. וכך הסתיימה העצומה:

כאזרחי ארצות הברית, הנאמנים לעקרונות היסוד של הדמוקרטיה, אנו רואים במדיניות שהצהירה עליה ממשלתנו – תמיכה בכפיית מדינה אוטוקרטית על תושבי פלסטין, מדינה המורכבת מזורים שזה מקרוב היגרו ונכפית על תושבי פלסטין נגד רצונם – מדיניות שאיננה משקפת את רצונו הטוב ואת דעתו השקולה של העם האמריקני.⁸²

שילוב הרטוריקה הפוליטית האמריקנית המקודשת ביותר נעשה במיומנות, אבל ייתכן שגם שיקף רגשות כנים. נשיא הפדרציה, ג'ורג' ברכאת (Barakat), דיבר על המתכנסים כ'אזרחים אמריקניים נאמנים ממוצא אתני מסוים – אמריקנים ממוצא של דוברי ערבית'. הדובר העיקרי באספה, באירד דודג' (Dodge), נשיא האוניברסיטה האמריקנית בביירות, שיקף את הלך הרוח כאשר דימה את הקשרים ואת המחלוקות בין המדינות הערביות לשלוש עשרה המושבות המקוריות שייסדו את ארצות הברית; הוא גם השווה את שהייתו של שארל מאלק (Malik), הדיפלומט הלבנוני, באמריקה הדמוקרטית לביקורו של פילוסוף-דיפלומט אחר, בנג'מין פרנקלין, בסלונים הנאורים של פריז.⁸³ בדעת הקהל האמריקנית הקישור בין המתרחש בפלשתינה למלחמת העצמאות האמריקנית כלל לעיתים קרובות את השוואת הציונים לאנשי המיליציות האמריקניות שלחמו בבריטים בימים עברו. רטוריקה מעין זו רווחה בעיתונות האמריקנית. תגובות בעיתונות במקומות אחרים בעולם על המתחולל בפלשתינה היו גם הן גדושות באנלוגיות

81 הלשכה הערבית בווישינגטון נסגרה בסוף שנת 1947 עקב האשמות בשיתוף פעולה עם אנטישמים אמריקנים ועקב חקירת אף-בי-איי שנערכה בעניין זה.

82 'A resolution pertinent to the Palestine controversy adopted by the Syrian and Lebanese American Federation of the eastern states in a convention assembled at Springfield Massachusetts October 24, 25 and 26, 1947', NNA MBZ 1945-1954 19625

83 הנאום, שתאריכו 26 באוקטובר 1947, נמצא באותה תיקייה המוזכרת לעיל, בהערה הקודמת.

לאומיות היסטוריות מקומיות, שנועדו לחזק את הגאווה הלאומית ולעיתים לרכך את רגשות האשם הקולקטיביים.

הנרי וולאס (Wallace), עורך העיתון *The New Republic*, השווה את 1948 ל-1776, וא"פ סטון (Stone) כתב ב-*The Nation* שהמורדים היהודים בפלשתינה 'לא היו גנגסטרים יותר מהגברים ב[קרבנות] קונקורד או לקסינגטון'. העיתונאי רב ההשפעה וולטר וינצ'ל (Winchell) כתב על הבריטים: 'ניסיתם את מדיניות פלשתינה באמריקה, וקיבלתם את התשובה ב-1776'.⁸⁴ לתקשורת האמריקנית שימשו הציונים ב-1948 כמחוג המצביע על ערכים אמריקניים מהותיים אחרים. קנת בילבי (Bilby), שסיקר את המלחמה בשביל ה-*New York Herald Tribune*, כתב ספר על בסיס פרסומיו בעיתונות בתקופת המלחמה, ובפתחו הילל את הדינמיות האמריקנית ואת התחכום הטכנולוגי שלה. הסיפור מתחיל בכפר הנטוש סאסא, שקיבוצניקים ילידי אמריקה השתמשו בו בכלים ובטרקטורים אמריקניים כדי לבנות קהילה מודרנית ומערבית. בלב תל אביב הוא ראה 'תחילתה של גרסה ישראלית למרכז רוקפלר בעיר ניו יורק, גורדי שחקים מודרניים ממומנים בהון אמריקני'. ובינתיים, בנגב, צפה בבתים טרומיים מתוצרת שוודיה 'השוכנים בקרבת האוהלים השחורים של שבטי הבדואים, אותם נוודים ערבים מוחלשים, המזכירים כל כך את האינדיאנים האמריקנים'. הישראלים, כתב בילבי, 'מפגינים את חום המזג של היישובים המערביים התוססים בימי הספך של אמריקה'.⁸⁵

ההשוואה של בילבי בין ישראלים לאמריקנים לא הייתה כולה חיובית. עוז רוחם ומרצם הפראי של הישראלים הובילו, כך כתב, לאכזריות חסרת דעת ומיותרת. הוא סבר שישראל טעתה כשגירשה את התושבים הערבים מן הארץ, והיא לא תדע שלווח עד שתאפשר לרבים מהם לשוב. הסתייגויות מעין אלה לא נמצאו בתיאור מלחמת 1948 שכתב ג'ון רוי קרלסון (Carlson), שנולד בשם אבדיס בוגוס דרוניאן (Derounian), עיתונאי אמריקני ממוצא ארמני, שבשנות השלושים הסתנן לחוגים הנאציים בארצות הברית וכתב ספר על הנושא, שהיה לרב מכר.

ב-1948 נסע קרלסון למצרים, זכה באמונם של מתנדבים מצרים שיצאו להילחם בפלסטין והתלווה אליהם לירושלים. אחרי חודשים של הרפתקאות חזר לאמריקה וכתב את ספרו *From Cairo to Damascus*. הספר, המשקף את האדיקות ואת הפילוסופיות של מחברו, מעמיד זה כנגד זה את הניוון לכאורה של הערבים (ושל הנאצים, שלטענתו, היו נפוצים בקרבם) ואת הטוהר המוסרי של הקיבוצים הישראליים, אשר 'רצח, אונס, סטיות מיניות ושוד – מקומם לא יכירם שם. והגירוש נדירים'.⁸⁶ ב-15 במאי 1948, כשליבו עולה על גדותיו משמחה בעקבות הכרזת העצמאות של מדינת ישראל, כתב קרלסון שישראל 'הושתתה על מנחה של הקרבת הגוף, כדי שצאן ישראל יוכל לחיות

84 רציטוסים מתוך Rafael Medoff, *Militant Zionism in America: The Rise and Impact of the Jabotinsky Movement in the United States, 1926–1948*, Tuscaloosa, AK 2002, p. 180

85 Kenneth W. Bilby, *New Star in the Near East*, Garden City, NY 1950, pp. 1, 3, 5

86 John Roy Carlson, *Cairo to Damascus*, New York 1951, p. 452

בכבוד הריבוני של בני אנוש.⁸⁷ הדין המוסרי שחרץ קרלסון היה חד-משמעי: 'ישראל, כפי שראיתי אותה, ייצגה את הטוב; העולם הערבי – על מעשי האכזריות שנעשו בהמוני אנשיו, ועל חוסר המוסר והחטאים של מעמדותיו העליונים – ייצג את הרע'.⁸⁸ קרלסון כתב מתוך זווית ראייה ייחודית – הן פטריט אמריקני קנאי הן בן ללאום הארמני. 'בעיני רוחי', הוא כתב, 'מצאתי עצמי מחליף אותיות עבריות בארמניות. ראיתי דמוקרטיה ארמנית; קראתי עיתונים ארמניים. ראיתי ארמנים בעבודה יצרנית, ספוגים במרצו של עם חופשי. ראיתי את ארמניה נבנית בשנית. כן, חלמתי'.⁸⁹ להט בעוצמה דומה, אם כי חילוני לגמרי, אפיין את הדיווחים הצרפתיים על המלחמה. חוץ מהעיתונות הקתולית השמרנית תמכה התקשורת הצרפתית בישראל תמיכה נלהבת.⁹⁰ שילוב מורכב של אהדה לשורדי השואה היהודים, הזדהות עם היהודים שמילאו תפקיד בולט בתנועת המרד הצרפתית, ורגש אשמה לא מוצהר בגין האדישות כלפי יהודים בתקופת המלחמה (או שיתוף פעולה עם הגרמנים) – שילוב זה הוביל להשוואות תדירות בין הלוחמים היהודים בפלשתינה לבין הפרטיונים באזורי הכפר בצרפת, המאקי (Maquis); מילולית: אזורי הפתח בדרום מזרח צרפת, שהפרטיונים התבססו בהם, ובהשאלה כינוי שהודבק ללוחמים עצמם, המאקיוזאר). כאשר נשפטו בשלהי 1947 שלושה גברים יהודים בגין הברחת נשק בשביל האצ"ל, הביע הסיקור בעיתונות השמאל ובעיתונים תומכי דה-גול אהדה כלפי הנאשמים (כפי שעשה גם השופט, שאמר זאת מפורשות כאשר זיכה את אחד הפעילים והטיל עונשים קלים על שני האחרים).⁹¹ השבועון היוקרתי *Le Monde* דיווח על הברחת מטוס לפלשתינה בהתרגשות כמעט גלויה ובהערצה ל'אלתור הענקי והמבריק'.⁹²

העיתונאי הצרפתי הבולט ביותר ב־1948 היה ג'וזף קסל (Kessel), יהודי ממוצא רוסי שזכה בתהילה כסופר וב־1962 נבחר לאקדמיה הצרפתית. בדיווחיו מפלשתינה בתקופת המלחמה הילל קסל את הציונים בשפה ששיקפה רגישויות יהודיות שרווחו באותה עת (למשל, הערצה גדולה לגופם השווף של הישראלים, להתנהגותם הנינוחה, למסירותם ולרגישותם), אבל הזכיר מפורשות את 'מסורותיהם של המאקי, לוחמי המחתרת הפרטיונית הצרפתית במלחמת העולם השנייה, ואת המעורבות הקולוניאלית'.⁹³ 'המדינה

87 שם, עמ' 258.

88 שם, עמ' 457.

89 שם.

90 לסקירות של דעת הקהל הצרפתית לגבי הקמת מדינת ישראל ומלחמת 1948 ראו: David Lazare, *L'opinion française et la naissance de l'État d'Israël 1945–1949*, Paris 1972; Frédérique Schillo, *La France et la Création de l'État d'Israël 18 Février 1947 – 11 Mai 1949*, Paris 1997.

91 ראו: G. Crossley of the British Embassy in Paris to the Eastern Department of the Foreign Office, 25 November 1947, *Tireur, Populaire, L'Aurore*, in NA UK FO 371 61921.

92 *Le Monde*, 21 January 1949, NA UK FO371/75397.

93 Joseph Kessel, *Terre d'amour et de feu (Israël 1926–1961)*, Paris 1985, p. 110.

היהודית, הוא כתב, 'הייתה כמו המאקי בממדים גדולים, ופעולותיה במלחמה היו כמו מסעות המלחמה של המאקיזארים'.⁹⁴ כמו לוחמי המחתרת, גם להם לא היו מדים; הם היו מצוידים בנשק קל בלבד ושמרו בסוד את שמם ואת מראה פניהם. 'העם היהודי היוצא מן הכלל' שהוא פגש היה מורכב 'ממעין לגיון זרים שהתקבץ על אדמת אבותיו'.⁹⁵ קסל גם הרבה להזכיר בנימה עוינת את בריטניה – שלצרפת הייתה היסטוריה של יריבות ארוכה איתה אף שהיו בעלות ברית במלחמה – כאויבת האמיתית של העם היהודי.

הקישור שנעשה לאחר המלחמה בין הציונים לבין המחתרת בתקופת מלחמת העולם השנייה רווח במרכז אירופה כמו בצרפת. כפי שציין ב־1947 אוסקר קרסננסקי (Krasnansky), נשיא הארגון הציוני בצ'כוסלובקיה, להשקפותיו של עיתון צ'כי בנושא פלשתינה לא היה דבר עם אהדה כלפי יהודים או סלידה מהם. במרכז אירופה ובמזרח, הוא כתב, העיתונות הסוציאליסטית תיארה בדרך כלל את האצ"ל והלח"י כארגוני מחתרת, אף על פי שציונים סוציאליסטים ראו בהם ארגונים ריאקציונריים ופשיסטיים. קרסננסקי הבין כי יש כוח משיכה לכל דבר הקשור למחתרת בגלל ארגוני ההתנגדות לנאציזם. 'הדיון בבעיה אינו מביא בחשבון כלל היבטים שונים במצבם של היהודים, במקום זאת רואים בה אך ורק חלק בלתי נפרד מהפוליטיקה העולמית, שבה האינטרסים הפוליטיים של צד זה או צד אחר הם המכריעים'.⁹⁶

קרסננסקי כתב על ארצות שנכבשו בידי גרמניה, ובגרמניה עצמה הגישות כלפי מלחמת 1948 גם איששו וגם סיבכו את הטעון של קרסננסקי. מנובמבר 1947 ועד יוני 1948 הופיעה פלשתינה/ישראל באופן קבוע בעמוד הראשי של העיתונים הגרמניים המרכזיים, לעיתים במשך שבועות רצופים. בדומה לכך, השבועון *Der Spiegel* סיקר באופן נרחב ביותר את המלחמה: ישראל סוקרה בעשרים ותשעה גיליונות, סין בעשרים, יוון בשנים עשר, הודו בשבעה, ואינדונזיה בחמישה. ברור כי העורכים סברו שלמלחמה הזאת יש חשיבות עליונה. ואולם מרבית העיתונים פרסמו רק מעט פרשנות, ניתוחים ודעות על הנעשה בפלשתינה; הם הסתפקו בדיווחים ישירים מסוכנויות הידיעות.⁹⁷ ובכל זאת, היו יוצאים מן הכלל. השבועון השמרני *Die Zeit*, שדבק בו רבב בשל קשריו עם המשטר הנאצי, ביקר בחריפות את ישראל.⁹⁸ הפרשנית העיקרית לענייני

הדיווחים מ־1948 הם חלקו האמצעי של הספר, הכולל גם דיווחים על שהייתו בפלשתינה/ישראל ב־1926 וב־1961.

94 קסל, שם, עמ' 163.

95 שם.

96 Oscar Krasnansky to the Jewish Agency Organization Department, 5 May 1947, S25/6585.

97 הגעתי למסקנה זו בעקבות סקירת העיתונים *Berliner Tagesspiegel*, *Die Welt*, *Die Berliner Zeitung* ו־*Süddeutsche Zeitung* בתקופה הרלוונטית.

98 עורכו הראשי הראשון של העיתון, ארנסט סמהאבר, שירת במשרד החינוך העממי והתעמולה של גרמניה הנאצית. ב־1946 הכריחו אותו רשויות הכיבוש הבריטיות להתפטר, אבל עורך חדשות החוץ של העיתון, דיפלומט נאצי לשעבר וקצין אס־אס ששמו ארווין אָטל, הוסיף לעבוד בעיתון תחת השם הבדוי ארנסט קרוגר עד 1956.

פולשטינה בעיתון הייתה מריון דונהוף (Dönhoff), שנעשתה לימים דמות מרכזית בעיתונות הגרמנית ושימשה העורכת הראשית של העיתון ומו"לית שותפה. דונהוף, נצר למשפחה אריסטוקרטית ממזרח פרוסיה, התנגדה לנאצים אך לא הייתה בהכרח רפובליקנית ובוודאי לא חפה מאנטישמיות. בכתיבתה העיתונאית לאחר המלחמה על רשעותו של הנציונל-סוציאליזם לא הוזכרה השואה כלל. מיום שהצטרפה לצוות הכותבים של העיתון ב-1948 כפרשנית לענייני חוץ היא הגתה, כמו כלל כותבי העיתון, באינטרס לאומי גרמני שיש לגבשו 'חרף האסון שהמיט היטלר על הגרמנים'.⁹⁹ לגבי דידה, ישראל הייתה בעיה. היא השוותה מפורשות את האצ"ל ואת הלח"י לנאצים וכינתה את ישראל 'מדינה בעלת לאום אחיד' (völkish-homogeneous state).¹⁰⁰

חלק הארי של הסיקור ב-*Der Spiegel* היה פרו-ציוני: דוד בן-גוריון הוכתר בו כגיבור, מוחמד אמין אל-חוסייני הוקע כאידאולוג נאצי ומשתף פעולה, ועל ארצות הברית והא"ם נשפכו קיתונות של ביקורת משום שנסוגו מתמיכה בהחלטת החלוקה בשלהי חורף 1948. השבועון פרסם כמה תמונות שער של לוחמים ישראלים ותיעד בנימה אוהדת את תלאות העקורים המנסים להגיע לישראל. ואולם שפה אנטישמית על תחבולות פיננסיות של יהודים הסתננה אל תוך הכתבות על העקורים, הן במחנות בגרמניה הן כעולים חדשים במדינת ישראל. המגזין תיאר נוסעות יהודיות על סיפון האקסודוס אשר הגיעו סוף סוף למדינה היהודית אחרי מסע ייסורים מפרך וממושך, כשהן עונדות 'טבעות זהב, ציפורניהן מטופחות, הן מאופרות, וערמות של שטרות בתיקי בעליהן'. תל אביב תוארה כ'ריכוז הכוח הפיננסי של יהדות העולם'.¹⁰¹

על אף תשומת הלב שיוחדה לעקורים, לא נכתבה מילה אחת על הסיבות שבגינן הם הגיעו למחנות פליטים מלכתחילה. לא זו בלבד שהמגזין לא קשר בין רצח העם שחוללו הנאצים לבין העקורים, אלא שהוא הנגיד בין הנצרות, שהיא דת של שלום, לבין ההתנגדות הקיצונית, חמומת המוח ורוויית השנאה לכאורה של יהודים כמו הפליטים על סיפונה של האקסודוס. ב-1949 צמצם השבועון במידה ניכרת את הסיקור של מדינת ישראל, והנימה שנקט נעשתה רגועה יותר ומעריצה מרחוק: היהודים בישראל היו 'עם ככל העמים, עם חוזקותיה וחולשותיה של אומה במאה העשרים'; 'מדינת לאום ערבית ופעילה, המבקשת לרומם עצמה כנגד זרמי ההיסטוריה. הישראלים הפכו לפרוסיה של המזרח'.¹⁰²

שתיקתה של גרמניה בעניין השואה לאחר המלחמה ידועה היטב, אבל הבלטת הדיווחים על ישראל מעידה בצורה מובהקת הן על אנטישמיות שטרם נבחנה הן על אשמה לא מוצהרת – אשמה שהיה אפשר להביעה בצורה בטוחה יותר דרך הערצה לישראל מאשר דרך חמלה כלפי עקורים שישבו על אדמת גרמניה והסלידה כלפיהם רווחה מאוד. המקרה

99 מצוטט אצל Monika Halbinger, *Das Jüdische in den Wochenzeitungen Zeit, Spiegel und Stern (1946–1989)*, Munich 2010, p. 41

100 שם, עמ' 314.

101 שם, עמ' 318.

102 שם, עמ' 320.

של גרמניה הוא אולי קיצוני, אבל הוא ממחיש את השפעתם של רגישויות ואינטרסים לאומיים ייחודיים שעיצבו את דעת הקהל כלפי מלחמת 1948.

האינטרסים האלה הניעו משקיפים ממדינות ניטרליות וכן כאלה שתמכו באופן ברור באחד הצדדים בימי הקרבות. תורכיה הצביעה נגד החלוקה אבל נקטה עמדה ניטרלית לגמרי בתקופת המלחמה. היו לה קשרים עמוקים ונרחבים עם העולם הערבי, אך היא שאפה לזכות בתמיכה אמריקנית כדי להחליש את ההשפעה הבריטית ולהדוף את פלישת הקומוניזם אל המדינה.¹⁰³

הגישות העממיות כלפי הציונות היו מורכבות לא פחות. ב־1947 דיווח מפלשתינה העיתונאי התורכי הוותיק פֶּנִּיק (Fenik), בעיתון 'יֶטֶן', על בתי הספר, בתי החולים והמעבדות הנפלאים של תל אביב ועל החקלאות המתקדמת בקריית ענבים. ככל הנראה, בעקבות התרשמותו שכל המהגרים היהודים באו מגרמניה, כתב פניק שהיהודים הפיקו תועלת מ'מאות שנים של חיים בגרמניה'. זה [!] הטמיע את התרבות הגרמנית ולמד את הטכניקות הגרמניות. קיצורו של דבר, הוא האדם כליל השלמות של המאה העשרים'. במובן הזה, הוסיף פניק, היהודים נעלים לאין שיעור על הערבים, שעודם חיים בעוני ובבורות ומשועבדים לאסלאם.

ואולם, היהודים הם גם 'יהירים' ונכלוליים; ליהודי יש 'כסף בכיסו, אשראי בבנק, מזוודה ודרכון תחת זרועו, והוא חושב לעצמו "כיצד אוכל לנצל את הזולת?" הם אומרים על הערבים: "אם הם ייתנו לנו לעבוד, הם יצאו נשכרים ואנחנו נצא נשכרים", אבל כוונתם האמיתית היא: "שייתנו לנו עבודה, ואז ננצל אותם". חרף הדעות השליליות האלה על יהודים סיכם פניק ואמר, כי יש צדק הן בתביעתם של היהודים הן בתביעתם של הערבים על פלשתינה. 'אין להניח למיליון ומאתיים אלף ערבים להיות מנוצלים בידי היהודים, ואין לדון שבע מאות אלף משכילים יהודים לנדודי נצח'.¹⁰⁴

פניק כתב ברוחו של הכמאליזם הקלסי – חילוני, דוגל בקדמה טכנולוגית ושבויה בקסמו של מודרניזם מתקדם, ובכל זאת מתגונן וחשדן כלפי המערב. ההישגים הטכנולוגיים והחילוניות של הציונות ראויים להערצה, אף שהיהודים בפלשתינה לא היו ראויים לה. גישתו הפרגמטית אך המרוחקת משהו של פניק כלפי חלוקת פלשתינה, השונה כל כך מן הלשון החד־צדדית בעד או נגד הקמת ישראל שננקטה במזרח התיכון הערבי, באירופה ובחצי הכדור המערבי – גישה זו אפיינה גם את התגובות ההודיות.

בתקופת הדיונים על החלוקה תמכה העיתונות ההודית בכל פה במדינת פלסטין ערבית עצמאית. לנוכח המסורת הבריטית להשתמש בדתות כאמצעי של 'הפרד ומשול' בהודו, וכן לנוכח 'התנאים הטרגיים' ששררו בהודו לאחרונה, העיתונים *The Leader, Bombay Chronicle* ו־*National Herald* – שהשקפותיהם היו דומות לאלה של הממשל – קראו

103 ראו הדוח של אליהו אפשטיין על שיחתו עם השגריר התורכי בארצות הברית, חוסיין בגיפ בהודו (Bahdur), 27 ביוני 1947, וכן הדוח של אפשטיין על שיחתו עם סלים סרפר (Sarper), ראש המשלחת התורכית לאו"ם, 31 ביולי 1947 ו־1 במרס 1948, אצ"מ, L35/126.

104 *Weekly Press Review*, דיווחי עיתונות מתורגמים מתורכית, 21–27 ביולי 1947, אצ"מ, S25/6611.

לאונסקו"פ שלא להביא בחשבון הבדלים דתיים כששוקלים את עתידה של פלשתינה.¹⁰⁵ במהלך 1947 ובמחצית הראשונה של 1948 גינה ה-*Times of India*, שגם השקפותיו היו דומות לאלה של הממשל, את הצעת החלוקה, תמך בהצעה שגיבש נהרו לכונן מדינה פלסטינית, וגרס כי הן הערבים הן היהודים 'גם מונעים מאינטרסים צרים, אנוכיים ומגזריים וגם קורבנות שלהם'.¹⁰⁶ עם זאת, ב-25 בספטמבר 1948 הכיר העיתון בכך ש'חלוקה אפקטיבית בפועל התממשה בזכות הנשק היהודי'.¹⁰⁷ הדרך קדימה הייתה לפעול לפי המלצותיו של מתווך האו"ם פולקה ברנדוט (Bernadotte), אשר ממש לפני שנרצח תמך במדינה יהודית, אם כי תוך ויתור של ישראל על הגב לטובת הערבים ומסירת הגליל ליהודים.

הניתוח הזה של תגובות בעיתונות לשאלת פלשתינה, אף שהוא קצר ובררני, ממחיש כיצד צורות מובחנות של זיכרון היסטורי ושל תרבות פוליטית מעצבים נרטיבים של המתרחש מחוץ למדינה. כל תפיסה תלויה בנקודת המבט, אבל במקרה של פלשתינה נתפס האובייקט הן דרך פריזמה הן דרך זכוכית מגדלת. בין שהלחימה בפלשתינה נתפסה כחזרה על התבוסה הבריטית בלקסינגטון ובקונקורד, ובין שהושוותה לעמידתם האיתנה של אנשי מחתרת המאקי נגד הוורמאכט בוורקורד או לטבח ההמוני במוסלמים באמריטסאר, הודו – פלשתינה הייתה מעין 'מסמן צף' (floating signifier), שמשמעותו משתרעות הרבה מעבר לערכו הקודם לתרבות הנוצרית והמוסלמית. בסוף המלחמה כבר הייתה הארץ מוקד עניין עולמי – וכך היא נותרה עד עצם היום הזה.

ד. סיכום

לפני תחילתה של הישיבה המיוחדת לעניין פלשתינה באו"ם ב-1947 כתבה דורותי אדלסון לראש המחלקה המדינית של הסוכנות היהודית, משה שרתוק, על החיפוש המתמשך אחר 'יהודים כהי עור שיצטרפו למשלחתנו'. לדבריה, יש יתרונות רבים בהצטרפותם של 'יהודים לא-לבנים' לתמיכה במאבק הציוני:

אם נביא בחשבון שהקבוצה הלא-לבנה באו"ם מייצגת תשעה עשר קולות, וששמונה מהם (כלומר האיטי, ליבריה, אתיופיה, הפיליפינים, סין, סיאם, בורמה והודו) יכולים להתנגד למשטר נאמנות או להימנע בהצבעה, נדמה שנוותר על יתרון של ממש אם לא נציג פיזית את הצד הלא-לבן האוריינטלי שלנו. לנוכחותם של כמה יהודים בצבע חום, שחור או אפילו כעין הקפה (גון עורם של מצרים יהיה הולם) יהיו, לדעתי, ההשפעות המועילות

'Press Comments on UNO Debate on Partition', India Office Information Department, 105
16 May 1947, BLIO, IOR/L/E/9/1501

The Times of India, 18 May 1948, p. 6 106

The Times of India, 25 September 1948, p. 8 107

כדלקמן... הופעתם בקרבנו תבלבל ואף תמוטט את הסולידריות שהערבים הצליחו ליצור עם הגוש הלא-לבן באו"ם, שהם עצמם חלק ממנו.¹⁰⁸

אדלסון הייתה דמות שולית בתנועה הציונית. בשנות השלושים היא שימשה סגנית נשיא של 'אגודת מנורה' (Menorah Society), שקידמה ספרות יפה וביקורת יהודית, ובאמצע שנות הארבעים פרסמה ביקורות ספרותיות פרי עטה ב-*Commentary*. ואולם, היא קלטה שהמאבק הציוני להקמת מדינה יהיה תלוי בתמיכת מגוון גדול של שחקנים בין-לאומיים, שרבים מהם ייצגו את מה שאנחנו יכולים לכנות כיום 'הדרום הגלובלי'. מחברי הכרזת העצמאות היו ערים למחויבויותיה של מדינת ישראל הצעירה כלפי האו"ם, אבל פעילים ציונים לא באו במגע עם החברה הבין-לאומית כישות מופשטת. תחת זאת, הם פעלו כדי לשכנע אנשים, בין שחקנים מקרב האליטות ובין אזרחים מן השורה, אשר דעתם על פלשתינה שיקפה את הנטיות והאינטרסים הפוליטיים שלהם. וכפי שהמאמר הזה הראה, היה מגוון גדול מאוד של אינטרסים. ברחבי העולם נתפסו שאלת פלשתינה, שנידונה ב-1947, ומלחמת פלשתינה, שהתחוללה ב-1948, במגוון זוויות, אך רק לעיתים נדירות בחוסר עניין.

ביחס לאמות המידה העולמיות באמצע המאה העשרים הייתה מלחמת 1948 פרשה זעורית בהיקפה, הן מבחינת שטח (פלשתינה שממערב לירדן קטנה מבלגיה) הן מבחינת משך הזמן (המלחמה התנהלה לסירוגין במשך מעט יותר משנה). המספר הכולל של הקורבנות היה עשרים אלף, כמספר החיילים הבריטים שנהרגו ביום הראשון של הקרב על הסום ב-1916. יחסית לגודל האוכלוסייה בפלשתינה היה מספר האבדות גדול – אחוז אחד מהאוכלוסייה הערבית והיהודית – יחס שהיה גבוה יותר לפחות בחמישים אחוזים מאשר במלחמת האזרחים ביוון או במאורעות האלימים שהתלוו לחלוקת הודו.¹⁰⁹ ואולם העניין העצום שגילה העולם במלחמה לא היה קשור להרוגים דווקא, אלא למי ששרדו: האוכלוסייה היהודית של המדינה שנוסדה זה עתה ו-750 אלף פליטים פלסטינים שאיבדו את בתיהם ונעקרו ממולדתם. נוצרים, יהודים ומוסלמים חישבו את תוצאות הקרב על ירושלים לפי אמת מידה של מרחבים קדושים שנכבשו או ננטשו לא פחות מאשר לפי

108 Further Note on the Non-White Bloc at the UN', 19 April 1948, אצ"מ, S25/5471. הסוכנות היהודית הסתמכה בעיקר על מנהיגים ציונים אשכנזים לשם הצגת התביעה הציונית, אבל אולי היא אכן נשמעה לעצתה של אדלסון, שכן בסירור של אונסקו"פ בפלשתינה שמעה הוועדה עדויות מפי הרב הספרדי הראשי בן ציון מאיר חי עוזיאל, וכן מפי אליהו אלישר, אברהם אלמליח וצ'רלס ששון, שייצגו את העדה הספרדית, המרוקנית והעירקית בפלשתינה, בהתאמה. Verbatim Record of the Thirty-First Meeting, 15 July 1947, <https://www.un.org/unispal/document/auto-insert-211828> (נבדק ב-16.1.2025).

109 ביוון מניין ההרוגים הכולל במלחמת האזרחים בשנים 1946–1949 מוערך בחמישים אלף, מתוך אוכלוסייה של שבעה וחצי מיליון. בהודו נהרגו בין מיליון לשני מיליון איש, מתוך אוכלוסייה שמנתה שלוש מאות וחמישים מיליון בקירוב, במאורעות האלימים סביב חלוקת הארץ בשנים 1947–1948.

מספר ההרוגים. הדאגה ההומניטרית לפלשתינה ברחבי העולם לבשה ופשטה צורה בהתאם לכוחות פוליטיים ותרבותיים.

כפי שכתב קסלר, ממרחק נראתה המלחמה כמו פנטזיה קולנועית בסגנון 'בניהם של "בני המדבר" במלחמת קודש נגד המקבים שקמו לתחייה'. לעומת זאת במבט מקרוב הייתה זו 'כאילו-מלחמה של כנופיות קטנות ולא יעילות עד ייאוש של שכירי חרב לבנטיניים המתקוטטות עם יחידות הגנה אורחית יהודיות מאולתרות'. המאמר הזה שפך אור על הניגוד בין מה שקסלר כינה 'קנה מידה זעיר של אירועים' בפלשתינה, לבין 'התהודה העולמית', תופעה ה'עומדת ביסוד העמימות הכללית המאפיינת את כל התקופות ההיסטוריות, במעברן מן הידיעה הפשוטה של ההווה אל הראייה ההירואית של העבר'.¹¹⁰

De-centering the 1948 Palestine War: From the Local to the Global

Derek Jonathan Penslar (pp. 481–512)

This article places the diplomatic and military struggle for Palestine between 1947 and 1949 in a global context. Doing so both de-centers and re-centers the war. On the one hand, Palestine was a minor sideshow in the early Cold War. Its scope paled in comparison with contemporary crises such as the partition of the Subcontinent, the Chinese civil war, and the incipient rivalry between the United States and the Soviet Union over Central Europe. On the other hand, the 1948 war traumatized and transformed the Middle East, and the plight of the Palestinians came to symbolize the global struggle between western colonizers and the wretched of the earth for the emerging nonaligned world.

The international debate about Palestine in 1947 and the ensuing war – both within Palestine between Zionist and Palestinian militias, and in the multi-state Arab incursion following Israel's declaration of statehood in May 1948 – have been exhaustively studied. What is missing is an approach that takes into account the reach of the Palestine issue to the furthest corners of the globe, the sources of its penetrative power, and the relationship between the war and postwar geo-politics on the popular as well as the elite levels.

The article is divided into three parts. The first assesses the accomplishments and deficiencies of existing international-historical perspectives on the 1948 war. The second focuses on the United Nations as an instrument of global governance and on the partial devolution of decision-making power regarding Palestine from the United States, the United Kingdom, and the Soviet Union to states in Asia and Latin America. The third part broadens the scope from elite actors to public opinion worldwide.

Taken together, the sections of the article demonstrate how Christian and Muslim fervor, anti- and philo-semitism, anti-colonialism, altruistic humanitarianism, and political self-interest shaped the way people around the world interpreted the events of 1948. The magnitude and intensity of feelings about Palestine in the immediate post-war period, generated by an interaction of multiple overlapping historical forces of unique strength and intensity, remain with us to this day.

579	Immanuel Etkes: Is Similarity a Bridge to Understanding between American Jews and Muslims? (Samuel Heilman and Mucahit Bilici, <i>Following Similar Paths: What American Jews and Muslims Can Learn From One Another</i>)
584	Research
XXV	English Summaries

CONTENTS

- 419 Preface
- 421 Shira Freed: *The New Heroes: The Haredi Historiography of the Struggle of Ekron's Founders against the Heter Mehira*
- 445 Anna Holzer-Kawalko: *Rescue on the Eve of Destruction: From the Kristallnacht Pogrom to the Jewish Historical General Archives, 1938–1947*
- 481 Derek Jonathan Penslar: *De-centering the 1948 Palestine War: From the Local to the Global*
- 513 Amir Goldstein and Eran Fondiano Rubin: *Gahal in the Face of the Mid-1960s Israeli Recession: The Growth of an Intermediary Political Party*

Books and Reviews

- 549 Asher Salah: *A Portrait of Rabbi Haim Yosef David Azulay through His Writings* (Oded Cohen, *Ever Turning Blows the Wind: Cultural Spaces in Rabbi Haim Yosef David Azulay's World*)
- 556 Anat Kidron: *Safed as a Re-emerging Community* (Rivka Embon, *Sons of the Land of Israel: Chronicles of Rabbi Shmuel Heller from Zefat*)
- 562 Leah Bornstein-Makovetsky: *A Ladino Sermon Reflecting Both Nationalist Ideals and the Influence of the Jewish Haskalah* (*In the Vineyard of Enlightenment: Barukh Mitrani's Sermon Carmi*, ed. Tamir Karkason)
- 570 Eli Lederhendler: *Youth Culture and the Jewish Intelligentsia in Russia* (Alex Valdman, *Problems of Discipline: Secondary Education, Activism and the Origins of the Jewish Intelligentsia in the Russian Empire*)
- 573 Roni Cohen: *Yiddish in Israel* (Rachel Rojanski, *Yiddish in Israel: A History*)

ZION

Editors:

SHMUEL FEINER, MIRIAM FRENKEL, JONATHAN J. PRICE

Editorial Secretary:

YEHEZKEL HOVAV

VOLUME XC • 4 • 2025

A QUARTERLY FOR RESEARCH IN JEWISH HISTORY
THE HISTORICAL SOCIETY OF ISRAEL • JERUSALEM
PUBLISHED BY THE ZALMAN SHAZAR CENTER